

DUBEN 1909.

ČÍSLO 4.

JAN STANĚK.

Vyučování slohu na školách amerických dle metody a sešitů Coughlinových. (III. škol. rok.)

Hlavním cílem výchovy na americké škole obecné jest naučiti děti svépomoci a samostatnosti. Tento výchovný rys, který jest charakteristickou známkou veškerého učiva, zvláště důležité místo zaujímá ve vyučování slohu. Jako se americké dítě musí naučiti ve škole samostatně jednati, aby v čas potřeby dovedlo si samo pomoci, podobně musí se i naučiti — to dříve ještě — samostatně mysliti a své myšlenky samostatně a správně vyjadřovati, což jest předním úkolem slohu. Samostatná myšlenka samostatně vyjádřená vede logicky i k samostatnému jednání nebo je alespoň silně podporuje. Americký učitel nepřednáší dětem jednotlivé věty nebo celé články jako vzory, které by děti musily reprodukovati. Nikoli. On pouze upozorní děti na různé zjevy v přírodě a v lidském životě a dá jim jen popud, aby o těchto zjevech samy přemýšlely a myšlenky své pak samy vyjadřovaly slovem nebo písmem. Rozumí se samo sebou, že takovým způsobem nepovstanou hned slohové práce dokonalé, ale mají tu neocenitelnou přednost, že jsou samostatné. Učitel pozná z nich nejlépe individualitu svých žáků, sílu fantazie, paměť, pozorovací talent, způsob myšlení — správný či chybný — a může pak dle toho dále budovati. Upozorní na to, co je na práci žakově dobrého a pochválí to, ale upozorní také na chyby a nesprávnosti v pozorování nebo ve vyjadřování myšlenek.

Zde teprve ukáže dětem, jak on by o věci přemýšlel nebo jak on by dotýčný zjev pozoroval a jak asi a jakým postupem on by své myšlenky vyjádřil a proč jeho postup myšlenkový a jeho způsob vyjadřování je lepší. Děti byvše takto upozorněny na své slabiny v myšlení a vyjadřování, snaží se budoucně chyb se vystříhati a podati práce dokonalejší. Touto methodou dosáhne se konečného cíle vyučování slohu: správně mysliti a myšlenky své správně vyjadřovati — avšak nejen správně, nýbrž i samostatně. Jest to ostatně táž methoda, která v novější době i u nás se zavádí a to nejen ve slohu, nýbrž i v kreslení.

Jelikož samozřejmě není dětem vždycky možno nahlédnouti do skutečných zjevů v přírodě nebo v životě, má americká škola k vyučování slohu hojnost pomůcek zvláště obrazů, podobně jako u nás obrazy k názornému vyučování. Užívá se jich však hlavně na nižších stupních. Velmi praktickou pomůcku pro vyučování slohu či lépe pro cviky slohové sestavil James M. Coughlin, školdozorce (Superintendent of Schools) okresu luzernského (Luzerne Co.) ve Wilkes-Barre v Pensylvanii (Spojené Státy). Jest to obyčejný, avšak pěkně ilustrovaný školní sešit o 16 listech, jenž na obálce nese nápis „Picture lessons in composition“ (Obrázkové úkoly slohové.) Coughlin vydal celkem 6 čísel těchto sešitů. Číslo I. (Book I.) jest určeno pro 3. stupeň (Third grade *), číslo II. pro 4. stupeň, číslo III. pro 5. stupeň, číslo IV. (2 díly) pro 6. stupeň, číslo V. pro 7. stupeň, číslo VI. pro 8. stupeň. Účel těchto sešitů pěkně vystihuje heslo, které jest vytištěno na obálce: „Language before grammar“ (Řeč před mluvnicí.) Nejprve se musí dítě naučiti mluvit a pak teprve na základě živé a správné řeči může učitel bezpečně vyvozovati a cvičiti pravidla mluvnická.

Klade tedy americká škola hlavní důraz na sloh, který jest počátkem a hlavní součástí veškeré učby jazykové. Avšak podle zásady o koncentraci vyučování v Americe všude uplatňované**) jsou zvláště na nižších stupních cvičení slohová úzce spojena s mluvnicí a pravopisem.

Mám právě v ruce Coughlinův sešit číslo 1. (pro 3. stupeň) s několika vypracovanými úkoly slohovými žákyně Zuzanky Matasové z McAdoo v Pensylvanii, od níž jsem si sešit ten za svého pobytu v Americe vyžádal. Jest to sice dívka z rodiny slovenské, ale napolo již poangličenaná. Také na sešitě jest podepsána po anglicku Susan Midash (!), jak ji ve škole pokřtili. Dlouho mi nechtěla sešitu dáti, že prý „sa haňbí, pretože to má plano napísano“. Až když jsem jí svatosvatě slíbil, že to v Americe nikomu neukáži, nýbrž teprve v Evropě dětem, aby viděly, jaké mají v Americe sešity, pak teprve mně sešit dala. „All right!“ řekla, „šak tam až v „Old Country“***) ma neznajú!“

První strana sešitu je vyhrazena pouze pro podpis dítěte s udáním stupně. Teprve na 2. straně začínají cviky slohové. Avšak tato druhá strana, která jest ilustrována, tvoří jakýsi celek se stranou třetí (prázdnou) tak totiž, že obě tyto strany jsou určeny pro slohová cvičení téhož druhu, avšak různého obsahu. Podobně jest spojena i str. 6. se 7., 8. s 9. atd. vůbec vždy jedna sudá strana (ilustrovaná) s vedlejší lichou (prázdnou). Rozdíl však jest v tom, že na stránce ilustrované píše děti slohová cvičení vztahující se na obrázek umístěný nahoře v levém rohu, kdežto na protější straně píše úkoly téže sice formace slohové, avšak čerpané nikoli již z onoho obrázku, nýbrž z vlastní zkušenosti nebo z četby školní či domácí. Účel tohoto zařízení jest zřejmý.

*) = naš 3. školní rok, ač pojmy tyto zcela se nekryjí.

**) Viz můj článek „Koncentrace učiva . . .“ v č. I. „Vych. Listů.“

***) ve „Starém kraji“ (tak Američané obyčejně nazývají Evropu.)

Kdežto na stránce sudé pracuje dítě úkol jen polo samostatně majíc před sebou obrázek a kromě toho i některé pokyny nebo otázky vedle obrázku, jest dítě při své práci na straně liché odkázáno jediné samo na sebe, na svou fantasií nebo paměť a pracuje tedy samostatně. Dle zásady „od snadnějšího k těžšímu“ má se žák touto methodou propracovati k jisté samočinnosti slohové, pokud ovšem na 3. stupni účelu toho dosíci lze. Skutečná samočinnost slohová či t. zv. „volný sloh“, jak i u nás se nyní zavádí, může ovšem býti úkolem teprve nejvyšších ročníků obecné školy. Na 3. stupni možno vykonati pouze práce přípravné, vyorati první brázdy a provésti první průkopy a záseky na velkém díle budoucnosti.

Zuzka Matasova na štěstí „Vych. Listů“ nechte, a proto si mohu dovoliti uvésti několik příkladů z jejího sešitu na objasněnou. Podám je ovšem v českém překladě.

Hned na straně 2. je v levém rohu obrázek, jak hoch vede krávu z pastvy a vedle běží pes. V pravo vedle obrázku je předně nadpis: *Věta oznamovací (vyprávěcí)*. Nadpis je vůbec v čele každé sudé stránky a naznačuje se jím, ve které partii slohové se bude dítě hlavně na této stránce cvičiti. Pod nadpisem jsou předně dvě poznámky pro dítě:

1. Napiš na této stránce, co vidíš na tom obrázku.
2. Na str. 3. napiš, co jsi sobě zapamatoval ze své četby.

Pak následují dvě poučky pravopisné o tom, kde má býti tečka a kde nutno psáti velkou literu.

Avšak o těchto pokynech Coughlin hned na obálce sešitu poznamenává: „Pokyny k obrázkům připojené nejsou míněny tak, aby jich jako návodů přesně bylo následováno, nýbrž mají pouze napomáhati dětem, aby se vmyslily v předmět obrázku.“ Je viděti, jak Coughlin až úzkostlivě o to dbá, aby děti pokud možno samočinně pracovaly.

Zuzka M. vypravovala úkol na str. 2. takto: „Na tomto obrázku vidím chlapce, krávu a psa. Chlapec vede krávu z pastvy domů. Chlapec má v pravé ruce klobouk a v levé ruce drží provaz, který je uvázan kolem krku krávy. Pes běží vedle krávy.“

Na str. 3. napsala Z. M., co si pamatovala ze své četby. Jest to předně krátký obsah článku patrně ze školní čítanky: „Když Jiří Washington byl deset roků stár, zemřel mu otec. Měl však dobrou matku, která jej měla velmi ráda.“ (Zdá se, že to není ukončeno.)

Druhá stať jest asi obsahem nějaké povídky, kterou Z. M. doma četla: „Byl jeden hodný muž, který měl malou dcerušku. Avšak malému děvčeti zemřela matka, a otec velmi želel ztráty její. Jeho malá dcera byla sice velmi čiperná a měla jej ráda, avšak nemohla zcela vyplniti místo své matky. Otec se tedy rozhodl, že se ožení znovu. Nedlouho na to, když vypukla válka, přinesla ona mladá dívka všechny své šperky na úrad, aby přispěla ohrožené vlasti. To se všem líbilo. Později se vdala za hezkého mladého knížete. Tak se stala chudá dívka jednou z nejvznešenějších paní v zemi.“*)

*) Jest to sice sešit pro 3. stupeň, ale Z. M. byla již dívka jedenáctiletá, neboť v Pensylvanii jsou děti dle zákona povinny choditi do školy teprve od 8. roku (některé však chodí dobrovolně dříve.)

Na straně 4. je vyobrazen pták sedící na větvi stromu a před ním hnízdo s vajíčky. U obrázku je předně nadpis: *Věta tázací*. Pak následují pokyny a poučky:

1. Napiš 5 otázek o tom, co vidíš na tomto obrázku.
2. Na str. 5. napiš 5 tázacích vět, které najdeš ve své četbě. *)
3. Věta, kterou se tážeme, nazývá se věta tázací (otázka).
4. Toto znamení (?) jmenuje se otazník.
5. Otazník klade se na konci věty tázací.

Z. Matasova vypracovala úkol 1. takto:

1. Která jest to doba roční?
2. Z čeho je uděláno toto ptačí hnízdo?
3. Kolik vajíček jest v tom hníždě?
4. Jak se jmenuje tento pták?
5. Co dělá tento pták?

Na str. 5. (úkol 2.) napsala Z. M. také 5 tázacích vět ze své soukromé četby, kterých však neuvádím, poněvadž jsou vytrženy z kontextu a proto nezajímavé.

Další dvě strany věnovány jsou větě rozkazovací, jak hlásá nadpis. Na obrázku je znázorněn výjev ze školy. Učitelka sedí na židli s knihou v ruce a před ní několik dětí se svými čítankami. Jedna žákyně stojí a čte.

Vedle obrázku jsou otázky a pokyny dětem:

1. Jaké rozkazy dává učitelka?
2. Co se ptají děti? **)
3. Na str. 7. napiš původní rozkazovací věty a při tom použij těchto slov: kniha, krám, zametati, bíti, jíti, Jakub, Jiří.
4. Věta vyjadřující rozkaz nebo přání jest věta rozkazovací.

Na první otázku odpověděla Z. M. takto:

Učitelka dává následující rozkazy:

1. Stůj, prosím, ***) rovně!
2. Drž knihu v levé ruce!
3. Nemluvte, prosím, jste-li ve škole!
4. Dávejte pozor!

Otázky druhé Z. M. nezodpověděla. Na str. 7. napsala těchto 7 rozkazovacích vět:

1. Drž knihu v levé ruce!
2. Jdi do krámu s touto objednávkou!
3. Zameťte třídu a odejděte! †)
4. Nebij chlapce!
5. Jdi po své práci!
6. Jakube, jdi za mne k řezníkovi!
7. Jiří, smekni klobouk, vkročíš-li do světnice! ††)

*) Americké děti mnoho čtou jak ve škole, tak i doma (vlivem zvláště americké metody zv. „Tert book method“, o které jindy pojednám).

**) V americké škole často se děti učitele dotazují, což jest následkem tamní metody, která všude vede děti k samočinnosti.

***) Takto uctivě americký učitel z pravidla k dětem mluví.

†) Na menších amerických školách obyčejně děti (děvčata) zametají si třídu samy.

††) Znaménka „vykřičníku“ v angličtině tak často se neužívá jako v češtině. Užívá se ho jen při zvolání (exclamation). V obyčejných rozkazovacích větách klade se na konci jen tečka.

Podobně na str. 8. a 9. (na obrázku chlapec chytá utíkajícího koně) cvičí se zvolání.

Na následující straně je induktivně vysvětlena nauka o článku a ukládá se dětem, aby reprodukovaly (na str. 10. a 11.) některý článek, který četly v čítance. Z. M. napsala článek „Chytrá liška“.

Cvičení na str. 12.—15. nejsou vlastně cviky slohovými, nýbrž pravopisnými. Na základě obrázku rodiny (str. 12.) a města (str. 14.) učí se děti, že vlastní jména se píší velkou písmenou.

Na str. 16. učí se děti správně psátí jména dnů v tém dni.*) Zde však jsou již připojeny praktické úkoly slohové:

1. Napiš týdenní dny, kdy chodíte do školy.

2. Co děláš v ostatní dny?

3. Napiš na str. 17., jaká zvláštní práce konává se u vás v domě každého dne v tém dni?

Na tuto poslední otázku Z. M. začala sice dobře odpovídati „V pondělí u nás pereme“ — dále však již nevěděla! Za to na dřívější otázky odpověděla dosti pěkně.

Podobné jsou také úkoly slohové na str. 18. a 19., kde se děti učí znáti a psátí jména měsíců.

Zajímavá je str. 20., kde pod heslem „Tituly“ (obraz: několik osob na procházce v parku) vykládá se dětem titulatura různých osob a připojují se úkoly:

1. Napiš jména dvou známých osob, jimž náleží titul „pan“ (Mr.), dvou osob s titulem „paní“ (Mrs.) a dvou osob s titulem „slečna“ (Miss).**)

2. Napiš jméno svého strýčka a své tety a napiš, kde žijí.

Na str. 22. podává se dětem praktický návod, jak se píše datum a to hlavně — jak v Americe zvykem — ve formě zkrácené.

Konečně na str. 24. a násl. dochází Coughlin až ku psaní dopisu, jehož vzorec v čele str. 24. podává. (Žákyně Emma Harrisonová píše své sestřence Miss Adě Johnsonové.) K tomu jsou připojeny úkoly:

1. Napiš list panu učiteli, v němž vylíšíš, co jsi dělal o prázdninách.

2. Napiš psaní svému strýci.

3. Napiš svému příteli pozvání k obědu v den tvých narozenin.

4. Napiš odpověď na toto pozvání.

5. Napiš svému příteli, který tě pozval na oběd, omluvný list, že nemůžeš přijíti.***)

Na str. 28. konečně je podán pěkný vzorec správné adresy. Zbývající ještě stránky jsou vyhrazeny různým úkolům.

Jak viděti, jest v Americe postup slohových cvičení poněkud jiný než u nás. Kdežto u nás na nižších stupních se pěstuje jen vpravování nebo líceň a teprve v nejvyšších ročnicích se cvičí také dopisy a písemnosti, jest postup na školách amerických více koncentrický jako vůbec v Americe daleko větší důraz se klade na

*) V angličtině píší se jména dnů velkou písmenou podobně jako jména měsíců.

***) Jest to důležité hlavně pro adresy, kde se tituly v angličtině píší zkráceně.

****) V Americe je zvykem, že i děti za podobných příležitostí se zvou vzájemně na oběd nebo na svačinu („party“).

koncentraci učiva než u nás. Jestliť vůbec celý život náš z různých složek koncentricky složen. Škola musí býti dítěti nejen přípravou či školou života budoucího, ale také školou života současného, dětského. A různé formy slohové neznají nijakého postupu v životě dle stupně věku, ale potřeba jejich jeví se v životě současně, v každém věku již od nejtěplejšího mládí, jak je proud denního života sebou nese.

Tu vypravuje hoch rodičům nebo soudruhům, co zažil na návštěvě u strýčka nebo co četl ve vypůjčené knížce, tu zase líčí krásy krajiny, hrůzy požáru nebo povodně, jindy zase píše psaníčko některému spolužáku nebo příbuzným a pod. Zkrátka slohu potřebuje dítě již záhy v různých okolnostech a potřebách života snaží se americká škola vším právem co nejvíce vyhovovati. Ostatně nutnost toho jeví se tím více, ježto v Americe podobně jako u nás jest dosti dětí, které se do nejvyšších ročníků ani nedostanou. Jest tedy nutno již na 3. stupni procvičiti nejpotřebnější formy slohové od prosté věty vyprávěcí až po dopisy. Ferd. Beneš ve své výborné knize o slohu produkčním praví sice, že „tvoření vět za účely pravopisnými nebo syntaktickými“ nepatří do slohu *) — dle zásad nového směru totiž — ale v sešitech Coughlinových neudávají se ani se nevyvozují pravidla o tvoření vět, nýbrž děti samy dle připojených obrázků zcela volně tvoří věty oznamovací, tázací a rozkazovací. Jde jen o to, aby děti věděly, jaký jest rozdíl mezi těmito větami a aby jich dovedly správně ve svých slohových výkonech užívat. Jsou-li tu a tam připojeny také poučky mluvnické a pravopisné, jest to jen důsledkem metody koncentrační.

Podobně jako v sešitě pro 3. stupeň postupuje Coughlin i v ostatních sešitech pro 4.—8. stupeň školní. Postup jest sice i tu — pokud se týče slohových útvarů — koncentrický, při tom však má každá serie jistý speciální obor poznatkový, z něhož hlavně čerpá náměty k úkolům slohovým. Dle toho jsou také jednotlivé serie pojmenovány na př. čís. II. „Kniha přírody“, čís. III. „Lidská zaměstnání“, číslo IV. „Prezidenti Spojených Států“ (spolu příprava na budoucí veřejný život) atd. Avšak toto zařízení nepovažují nikterak za přednost sešitů Coughlinových, ale přirozenější a důslednější zajisté by bylo, kdyby i sešity určené pro vyšší stupně podávaly náměty z různých oborů života tak, jak je na povrch vynáší kaleidoskop denního života.

Mohou sice býti různá mínění o prospěšnosti sešitů Coughlinových pro vyučování slohu na vyšších stupních, ale tolik jest jisto, že pro počátečné vyučování slohu ve 3. třídě obecné školy byly by sešity Coughlinovy i u nás vítanou a praktickou pomůckou. Objednati však tyto sešity z Ameriky by nepomohlo jednak proto, že mnohé náměty a úkoly jsou našemu životu cizí. Bylo by tedy dobře, kdyby i u nás někdo podobné sešity vydal a to alespoň pro 3. a 4. školní rok. Ještě lépe by bylo, kdyby byly vydány různé serie sešitů s různými obrázky (ovšem také umělecky cennými!) Mohla by ostatně i škola sama různé serie těchto sešitů pro žáky zakoupiti, a učitel by pak sám dal každému žákovi takový sešit, který by nejlépe vyhovoval jeho individualitě. Při tom by nebylo absolutně nutno, aby každý žák měl svůj sešit, nýbrž učitel by mohl přiděliti žákovi úkol ze kteréhokoli sešitu, tak že by se ve škole nerozdělovaly mezi žáky

*) Nauka a methodika slohu produkčního ve škole obecné str. 15.

sešity, nýbrž úkoly a v každém sešitě bylo by pak po případě i několik žáků zastoupeno svými slohovými výkony.

Jest ovšem samozřejmo, že tato metoda mohla by se dodělati příznivých výsledků jen tehdy, kdyby měla třída přiměřený počet žactva (ne více než 40—45). Tyto myšlenky však nesouce se směrem k individuální výchově dítek, jsou snad u nás na ten čas ještě problémem budoucnosti, ale zavést metodu Coughlinovu zatím jen jednou společnou serií sešitů ve 3. školním roce by jistě stálo za pokus. Učiteli by tím práce byla usnadněna a žactvu zpříjemněna.

Dr. Vavřinec Kellner. — Aforismy.

Mnozí rodičové dopouštějí se na svých dítkách opravdové modloslužby a v dítkách zbožňují sebe samy. Proto je tolik bezcitných, zistných, nespokojených lidí, jejichž přemrštěná přání nemají přece činnorodé síly. Očekávají od jiných to, čeho si nejsou schopni získati pro svou mravní slabost. Ničím nestarají se rodičové, třebaš i knížecí, o budoucnost svých dítek špatněji než takovou modloslužebnou láskou, která klade dítky na měkké prachové peřiny a tím jim snad pro pozdější věk chystá lože ze slámy. Neboť jen v řídkých případech bude život jednati jako rodičové. Spíše uchopí zhýčkance tvrdou rukou a neposkytne mu ničeho bez zápasu a námahy.

Vážná, mírně přísná výchova jest požehnáním pro celý život, nápodobujíc výchovný vývoj lidstva... Učí nás, abychom nedoufali a neočekávali mnoho, dává sílu, abychom si vážili druhých, odvahu, abychom pracovali pro ně a pro sebe. Vážná výchova nedává životu ráz pomíjející květnice, nýbrž pevné rysy pohoří a zdravou, ráznou mysl horala. (Od. 29.)

Co je špatná škola, to vycítí a poznají brzo i nejsurovější rodičové a nemají právě zcela nepravdu, domnívají-li se, že to nestojí za to, aby do ní posílali dítky. Stejně dobře však pozorují též, co značí dobrá škola, a duch, jenž ji proniká najde si cestu i do nejnižších chaloupek a dětmi ke svědomí dospělých. (Od. 52.)

Friedrich z Hurterů vypravuje o sobě: „Jeden z mých učitelů udeřil mne prudce po skrání koženým hřbetem své řecké bible, aby mi ukázal, že jsem se v něčem patřičně nezachoval. Není divu, že rána, v rozčilení zasazená, bolela. Vykřikl jsem: „Povím to otci!“ Sotva jsem to vyřkl, dopadla druhá ještě pádnější rána tímže kárným nástrojem. Zároveň otevřel učitel dvéře a děl: „Běž a žaluj!“ — Bolest pudila mne skutečně domů. Než jsem došel domů, otekla mi hodně skrání, ačkoli mi bylo jíti pouze několik set kroků. Spoléhal jsem na to, že oteklna bude mou stížnost podporovati. Když jsem si plačky postěžoval, bylo mi krátce řečeno: „Jest-li jsi toho nezasloužil dnes, tedy jistě jindy. Vrať se jen do školy.“ — Ani matka mne nepotěšila, jak jsem doufal...

Tehdy zakusil jsem dvojitou bolest: z rány a z toho, že má naděje na soustrast mne zklamala. Dnes jest obojí bolest již zapomenuta, a jakkoli nemohu omluviti učitele, tedy musím přece schváliti jednání

otcovo. Nemohou-li rodičové udržeti svou autoritu vůči dětem a nechtějí-li často udržeti ani autority učitelovy a nemusí-li tudíž dorůstající hoch uznávatí nijakého vyššího řízení, před nímž by se mu bylo poslušně skloniti, pak nezná později teprve žádné jiné a vyšší autority, kromě své vlastní vůle. Pak není divu, že nepodajnost, vzdor a nevázanost, nejúčinnější původcové podvratu, stále povážlivěji se vtírají do společenského pořádku.

K. z Raumerů vypravuje, že otec jeho vyslovil se kdysi před ním o učiteli, že neumí „řezati péra“. „Nepatrná tato pohana“, praví, „vzbudila ve mně ponejprv pochybnost o dokonalosti učitelově.“

Kéž by všichni rodičové uvážili, jak každý jejich posudek o učiteli na dítky může působiti! Jejich nadávky jsou surovými ranami, jež rozbíjejí obraz, namalovaný vírou a láskou, že jsou ranami, jež velmi brzo dopadnou na vlastní hrud' rodičů. (Od. 133.)

Dovoleno jest pochybovati, mají-li matky býti „učitelkami“ svých dítek, ale není pochybnosti, že musejí býti jejich prvními „vychovatelkami“. Vezme-li se dítě matce a svěří-li se cizí osobě, jako by ptáče vybral z hnízda a vychovával je k živoření, třeba i mlékem a žemličkou. Vždyť všichni se shodujeme, že vlastní výchova má své kořeny v rodině, a že dům otcovský a rodinná světnice jsou živlem, v němž se má čistě vyvinouti čistá dětinnost. (Od. 141.)

Každé důkladné zlepšení výchovy mládeže musí začíti naším vlastním zlepšením a každá naděje, kterou skládáme na dorůstající pokolení, bez našeho vlastního ušlechtění podobá se naději na výhru, kde jsme nevsadili... Budoucnost neleží v mládeži a našich dětech, nýbrž v nás samých, a proto poroste zkáza postupem času jako rychlost padajících těles. Bez vlivu života, jenž má svůj směr od dospělých, může škola účinkovati jen nedokonale. Při tom jest ještě dlužno pamatovati, že od jakživa škola se řídila spíše proudem života nežli život školou... Lamartine právem dí: „Učitel rozumu jest ve škole, učitel však duše jest v nitru rodiny.“ — Proto třeba též hodně omeziti tvrzení: „Kdo má školu, má budoucnost.“ (Od. 149.)

Nejlepší, učitelům nejžádoucnější spolupůsobení záleží v tom, že rodičové chovají ke škole úctu a projevují ji při každé příležitosti. Toť hlavní prostředek, jenž pobízí dítky k pořádné návštěvě školy, k poslušnosti a úctě k učiteli, k píli a pozornosti.

Ale což, když škola plní svůj úkol jenom nedokonale, a když chování a schopnost učitelova zasluhuje skutečně pokárání?... Nezapomeňme, že výtkami a stížnostmi před dítkami zlo ještě zhoršíme.. Může se státi, že se učitel dopustí přehmatů, jež se nedají zatajiti, o nichž nutno mluviti i před dítkami. Ale pak děj se to v duchu křesťanské lásky, oné lásky, jež poukazuje na to, že všichni chybujeme, že dítky musejí učiteli mnoho prominouti, jednak pro mnohonásobná duševní dobrodiní, jež jim denně prokazuje, jednak pro obtížnost jeho úřadu, jenž vyžaduje velikého sebezapření. (Od. 153.)

Vliv matky na syny jest sice podstatně tichý, ale přece nesmírný. Matka má hlavně vstřípiti úctu k náboženství, mravnost a čistotu srdce a života. Nejpůsobivějším prostředkem jest její neuhonný příklad, mírnost a zbožnost. Poroučí-li otec, tu cítí synové nejen přísnost zákona, nýbrž i převahu síly, jež dráždí ke vzdoru a odporu. Napo-

míná-li však a varuje matka, tu mravní zákon projevuje původní sílu lásky a dojímat srdce. Otec má trestní moc, jeho vůle má často ráz osobní svévole. Z matky však mluví více ona láska, jež jen miláčka jest pamětliva, o něho se stará, modlí a bdí. Tím vysvětluje se něžná, uctivá vděčnost, kterou tolik velikých mužů zachovalo svým matkám až do posledního dechu. (Od. 156.)

Celý život lidský má vnitřní a zevnější stránku... Vnitřní stránka lidského života jest především oborem ženy. Bohem jest určena k tomu, aby rozsah života zúžila, působíc k tomu, abychom se ponořovali v sebe a v tichou domácnost, a tím abychom si živě připomínali svůj životní úkol a svůj pravý cíl. Pokud žena zůstává věrnou tomuto určení, potud plní své poslání v dějinách, jehož úkolem jest udržovati vnitřní a zevnější mír. — Jsou si naše vyšší výchovné ústavy pro ženské pohlaví vědomy tohoto stanoviska a drží se ho vážně? — Skoro bych o tom pochyboval již proto, že jejich programy mají na zřeteli často více svět než rodinu. (Od. 160.)

Všeobecné vzdělání, které žádám po ženě, ať jest a působí kdekoli nezáleží v ničem jiném, než aby se učila sloužiti, jak ji k tomu navádí náboženství. V náboženství a náboženstvím stane se ženě služba sladkým jhem. Pochopí totiž, že tato služba není otrockým sebezničením, nýbrž svobodnou poddaností, kterou se zasvěcuje a tiše slouží vnitřní stránce lidského života a pracuje pro časné a věčné blaho jiných. Mnohoznačným slovem „láska“ není určení ženy ani z daleka vyčerpáno... Služba ženy je tudíž službou pokory a sebezáporu, zřikající se ráda oné pochybné slávy, jež sáhá za prah rodinný. (Od. 161.)

Slovo „methoda“ je též jedním z těch, s nimiž si přítomná doba zahrává jako s míčem. Mnozí užívají toho výrazu, když by rádi řekli něco hodně chytrého, nevědí však, kde by toho vlastně nabrali. Methodická práce, duchaplná metoda, methodický návod, methodické zásady atd. jsou těmi drobnými penízky, jejichž cinkot zní v uších člověku všude, kde jsou učitelé pohromadě nebo kde se mluví o výchově a vyučování. Jen kdyby nechyběl slovům těm přechasto pravý duch a správné pochopení! ... V čem vězí vlastně metoda a kde jí nabyli? (Od. 44.) — (Nyní následuje krásný, ale obšírný výklad o metodě, jehož nelze úryvkovitě podati. Končí): Však již dosti! Jen jedno řeknu ještě jako souhrn všeho. Jakou měrou jest učitel svěžím, veselým, rozumným a zbožným člověkem, pln života a dětinné prostoty, pln vřelého citu pro vše ušlechtilé a božské, tou měrou bude mítí metodu v sobě a bude učitelem v nejušlechtlejším smyslu slova. (Od. 47.)

Jest mnoho method, jak vyučovati lze tomu, co člověk ví, ale ani jedině, jak možno dobře učiti tomu, co člověk jen zpola ví. Čím méně je toho, čemu se učitel naučil, tím více se, bohužel, kloní k tomu, aby všecku tu povrchní nasbíranou směs dětem vcepoval a své lehké, bezcenné zboží nabubřelými frasemi a učenými, umělkovanými výrazy dětem prodal. (Od. 54.) ...

Nezapomeň, že přijímáš hosty, které již Spasitel co nejlídněji k sobě zval. Den, kdy vstupují do školy noví žáčkové, jest věru svátkem. Oděj se tedy ve sváteční šat, tvář tvá měj slavnostní výraz a ve školní světnici milo vyzdobené uvítej své žáky jako otec. Dlouho vzpomínati budou tohoto prvního dojmu. (Od. 1.) (Dokončení.)

ILJA.

O národním uvědomění.

Malý byl poměrně vzhledem k ostatním národům své doby národ židovský. Po mnohých bojích zdálo by se, že zanikne beze stopy, že udolají jej obě zajetí, že rozmete jej vševládnoucí moc římská a přece všechno očekávání bylo marné. Nezhybnul!

Kdo byl příčinou, že národ židovský žije a žítí bude? Byl to genius své doby, muž plný energie a síly, poslaný samým Bohem, aby lid sílil, před oči mu stavěl dalekosáhlý úkol, jež mu Hospodin vytkl -- Mojžíš. Ten v době ujařmení egyptského lid povzbuzoval a vtiskl mu na čelo znak národního vědomí, který stal se v národě tom významu plným. Národní vědomí, které ponížením zdeptáno bylo v prach, mohlo pouze národní hrdostí k životu vzbuzeno býti a tu vlil Mojžíš tupému lidu věrou.

Víra to byla, která chránila lid, aby ve vír neřestí a mravní zkázy neklesl, aby neklaněl se bohům pohanským, aby nemísil se s národy cizími, ve sňatky s nimi nevstupoval, ale zůstal ryzím, čistým. Víra je chránila, aby v dobách štěstí nezapomínali na cit národní, posilovala je v dobách neštěstí.

To působila zázračná smlouva Hospodinova s národem vyvoleným.

V dobách největšího ponížení zachovali si přece Židé uvědomění národní, které i za dob ujařmení římského dávali na jevo chráněním se společnosti s úředníky římskými, aby se neznečistili.

Pozbyli Židé vlasti, rozmeteni jsou do všech končin světa ale vliv jejich sahá do všech skoro říší. Příklad máme na Rusku, Francii, ve velké míře i Rakousku, kde Židé jsou u vesla jako kdysi ve Španělsku, následkem čehož nutnou očistou stala se „inkvisice španělská“. Nemají Židé již krále, ale mnoho jest králů a velmožů světa, kteří vyhledávají je, ucházejí se o jejich přízeň, hlavně však peníze, jichž milliony v rukou mají. Tím se stává, že dostávají vliv na celé vlády, u ministerstva mají své stoupence a řídí svým vlivem celou akci nikdy jim nepatřící a nemohoucí patřiti. Nemají Židé státního zřízení, ale tiskem jejich řídí se veřejný život tak, že dobře ze všeho pokolení židovské může kořistiti. Kde nechce židovstvo samo vystoupiti nastrčí jako tlampače sociálně-demokratický plátek a — kořistí zase dále.

Továrny jsou v rukou židovských, doly, ohromné podniky, bursa nepostrádají vlivu židovského, dodavatelé potřeb erárních jsou Židé.

Proto nemůžeme se diviti, že národní hrdost židovstva jest veliká a nezlomná.

Než, zvýšením národního uvědomění jednotlivce nezbytně stoupati musí národní uvědomění celého národa, který byť sebe menším byl povstává jako jeden muž proti těm, kteří v jeho skvěle vypěstěné zahrady jako krtkové přišli zryvatí záhony.

Od severu zavál k nám duch německý, který, když jsme mu popřáli místa, nabývá netušených rozměrů. Líbí se mu u nás zvláště krajina polabská, snad chystá se jednou, že ji uchvátí do spárů svých, proto na stráž uvědomělí Čechové! Půdu připravuje si duch německý u nás zřizováním „Schulvereinů“, kamž lákány jsou děti naše, děti z matek ryze českých, jež svou paží jednou až dospějí mají odrážeti

nepřátele německého hnutí — své rodné bratry, Čechy. Taktika jejich jest zřejmá! Pomezí království našeho vroubeno jest „ostrovy německými“ a odtud zabírají kousek po kousku na úkor bratří Čechů, kteří v Čechách mají svůj domov, zatím co přivandrovalci roztahují se tam, kde potem českého člověka zkypřena hrouda. V těchto pohraničních městech vypínají se paláce — německé školy, kde vychvalována jest většinou dětem českým, zaprodaným za kousek šatstva — kultura cizácká.

Uvědomění německé není ve stavu, v němž ho nalézáme dnes, více než 150 let. Tehdá i u dvora pruského prim měla literatura francouzská, domácí nebylo si všímáno, ba i pohrdáno jí bylo. Nebylo by mnoho scházelo, že duch německý, který dnes jako dravec na nás pohlíží, všude nám staví se v cestu, kde chceme ve své vlasti ne nad — ale toliko rovnoprávnost, byl by uvízl v područí francouzském.

Kdy my můžeme se pochlubit národním uvědoměním? Bylo to za válek husitských, kdy národ český poznal, že povolán jest vykonati veliké věci. Opustili své krby, zanechali rádla, vzali meče, kosy, cepy, ozbrojili ženy své i děti a s písní „Kdož jste Boží bojovníci“ zahnali mnohokrátě svěřepého vraha cizáckého za hranice svaté vlasti. A zuřivě jim pomstu přísahali! Nepřátelé tehdy poznali, že hrdost národní jest silnější než tvrdé lebky jejich, proto nečekali, až z blízka zavzní „hr, hr na ně“, ale uslyševše píseň z dále bezmyšlenkovitě prchali...

Co bylo příčinou těch úspěchů českého národa? Bylo to národní uvědomění a národní hrdost vykonati nějaký veliký čin pro svatou vlast a člověčenstvo.

Kéž i u nás povstane již hrdost národní, abychom nenechali si blátem po sobě házet, rány si dávat, bychom nebyli jako otroci těch, kteří úlisnými slovy nás obloudili. Nechtějme býti otroky jejich, neboť, „kdo v poutá jímá otroky, sám jest — otrok!“

Čas prchá, proto volám slovy V. Sládka:

„Kdy přijde ten, jenž s hrobů svalí kámen
a v ruce blesk a v zraku božský plamen,
jak archanděl těch mrtvých svolá voje?
Kdy přijde v nás kdo vzkřísí v žití víru
a po boji svůj lid v ovčinec míru
vede jako pastýř stádo svoje?“

Okolnostmi přirozenými v úpadku bylo opět u nás národní vědomí. Ti, kdož moc měli, napínali své snahy, aby nás přesvědčili, že malými jsme, nepatrnými a o nás brousili svůj vtíp. Tak utuchal žár, jenž v prsou každého, uvědomělého Čecha plápolal a nevyšlehoval již z pod popele netečnosti. A nebylo divu! Vždyť tropil si z nás každý šašky, řeč česká stala se popelkou ve školách vedených duchem latin-tinským a německým, o národních hrdinech neslyšelo ucho dítěte.

Přestal Čech milovati bratra svého, ba počal ho i nenáviděti. Počátek učiněn odnárodnování! Ti, kteří oplývali statky báli se, aby o ně nepřišli, proto, co počítí? Třebas těžce, přece naučili se jazyku německému a přebarvili se na cizince. Kolik bylo tehdy Jidášů, kteří prodali svůj jazyk rodný, jímž je stěží matka učila mluvit — ale ze zoufalství nad tím na osidle se neoběsili!

Jsou bohužel, i dnes lidé — našinci, kteří jako Petr zapírají v cizině svoje příslušenství, svůj rodný jazyk, a když někdo je chytí v řeči vykřucují se hbitostí nebezpečného hada. Záprou národ svůj, vyjdou ven, ale — nepláčou, neboť údusen jest v nitru plamen národního vědomí, že národ český, třebaš malý jest národem vyvoleným! Pak se nedivme, že může hlasovati professor Drtina a Masaryk pro Wolfovu resoluci ve prospěch ryze německé akademie umění v Praze. To učinili, aby zalichotili se lidu českému — neprozřetelnému, který jim pomohl do říšské rady, aby jim po druhé opět tam pomohl. Tak chrabřým obhájčům — německé věci měly zůstatí dvěře parlamentu zamčeny na sto závor..

Kéž i my poznáme, že jsme národem vyvoleným, třebaš nám to žádný Mojžíš neřekl. Jest jím každý národ, který na paměti má obětovati se svatým cílům nezadatelných práv a hájiti jich do posledního dechu. Způsob nastínili nám naši otcové, kteří stáli a plnili Zákon Boží dle svého nejlepšího přesvědčení. Potomci jsme krve jejich, — následovatelé buďme i činů jejich!

Zmužme se a opřeme se utiskovatelům naší národnosti jako v památnou neděli 9. srpna 1908, kdy manifestováno bylo za české školy v našem království. České dítě nenechme ohlupovati v školách, kde cizí jazyk mu neznámý zní; českému dítěti patří — česká škola. Český otec, česká máti, učí dítě jazyk znáti a německá škola je — odnárodní. Výsledek obyčejně bývá ten, že, poturčenec horší Turka!

Ve směru tom nutno prováděti „národní disciplinu“, která slouží jen ke cti odboru Nár. jednoty pošumavské v Čes. Budějovicích, jenž usnesl se z řad členstva svého vyloučiti českého učitele J. B., který za vhodné a českého učitele důstojné uznal účastniti se slavnosti pořádané v Čes. Budějovicích ve prospěch „Schulvereinu“ a „Böhmerwaldbundu“. Jen „Svůj k svému“! To bude počátek — národního obrodu!

V maďarském pořekadle stojí „Slovák není člověk“. Ve slovech těchto jeví se národní hrdost, ale neoprávněná. Zeptejme se Maďara, proč Slovák není člověkem, proč nemá stejných práv, nedovede dáti správnou odpověď. „Nad Tatrú se blýská“, Slováci úpí pod jhem maďarským, ale neskládají zbraň k nohám. Rádi trpí násilí kojíce se nadějí, že utrpení jejich obrátí se v radost. Kéž by se nezklamali! Vzešel jim již „novodobý Mojžíš“, který ohlásil lidu slováckému, že jest národem vyvoleným! Byl to nezapomenutelný kněz Hlinka. A lid nyní vzhlíží jasněji v budoucnost, která má mu přinéstí vysvobození. Nebojí se trestu, třebaš že na některé vznesena žaloba dle § 190. pro rušení volného odbývání maďarských bohoslužeb v Kovačici, obci ryze slovenské v jižních Uhrách, čítající 4000 duší, mezi nimiž jest asi 10 Maďarů.

Mladý kněz, evang. Čaplovič, otec tří dítek, jenž se nepropůjčil za nástroj maďarisační zbaven úřadu a biskup Scholz dosadil tam odrodilého Němce, maďarona.

Hle, „nad Tatrú se blýská“, hřmí a od velikánů těch odráží se ozvěna po celých Uhrách volajíc k životu „Povstaňte!“ A vstávají, jsouce připraveni rozrážeti závory otroctví a rozvinouti korouhev volnosti!

Z nepatrného obrazu, který jsem nastínil vysvítá, jak velice důležité jest, aby národní vědomí zapustilo v srdcích našich hluboko kořeny.

Nemůže se to státi hned, stává se to zvolna. Třeba tudíž, aby již naši mládeži dostalo se uvědomění národního ve školách našich — českých, to bude růsti, mohutněti a vydá steré ovoce!

Český národ jen tím způsobem zůstane při životě, odolá všem nástrahám, z vítězství k vítězství půjde lid, dech svobody váti bude kolem něho a sláva kráčet mu bude v zápětí.

Uvědoměním národním jako štítem neproniknutelným obklopen bude český lid i nivy otcovské a nepřítel, byť i použití chtěl mrzké lsti — nezvítězí!

Pak nésti se budou přes nivy české tam v dál, na východ slova písně nejen na papíře, ale v život vešlá:

„Podejme si věrně ruku,
bratří jsme a zůstanem,
neslychejme zloby hluku,
každý z nás jest Slovanem!“

J. Š.

Revise pravopisu.

Kriticky osvětluje J. Š.

Pravopis se stanoviska kulturní historie.

Moderní doba vyznačuje se nádherným rozkvětem školství; školní budovy nabývají podoby paláců, do nichž vstupuje dítko i z nejnuznější rodiny, aby tu schopnosti jeho duševní i tělesné došly náležitého vzdělání pro život.

Vědy a umění rozmáhají se a vzkvétají očividně, průmysl a obchod se zdokonalují, polní hospodářství se zvelebuje a naivnímu pozorovateli může se zdáti, že vše jest tu v pořádku a vede nutně ku všeobecnému blahu.

Přes to však ozývají se vždy zvučněji a častěji veliké stížnosti do moderního školství, jež prý potřebám lidu namnoze nevyhovuje ač se na ně věnují každoročně ohromné miliony peněz.

Soudný člověk pátrá po příčinách neblahého toho zjevu a konstatuje faktum: Školství moderní skutečně nevyhovuje největší části lidstva, v němž hromadí se tisíce nevzdělanců, ignorantů, lidí neznajících ani jedné cizí řeči, ani druhého jazyka zemského, ani pravopisu své řeči mateřské, ba dokonce i tisíce naprostých analfabatů se vyskytují, nemluvě o různých pro život potřebných vědomostech a dovednostech.

Ve školách anglických a francouzských zabíjejí celé, (viz pojednání v časopise našem sešit 1. str. 3.) u nás větší část mládí nesmyslně zmatenými pravidly potrhých gramatikářů, kteří jako kdysi oni toulaví

bachanti považují hromady svých planých a jalových nesmyslů za vrchol lidského vzdělání, nedbajíce ani logiky ani řeči skutečné a upadající sami mezi sebou v nekonečné spory a zmatky.

Prostředek vzdělání bývá jimi zaměřován s účelem, pomůcka vzdělávací se vzděláním samým, spousty nesmyslných titěrnosti potřeštěných hlav se znalostí jazyků a tomu se říká pokrok a osvěta. Co které rozmarné hlavě v hodinách zatemnění napadlo, to se ujalo vlivem všemocné autority a ministerských punců, jimiž opatřena každá malichernost, namnoze naprosto nesprávná a ničím neodůvodněná než právě ministerským puncem, a kterou se má řídit celý národ a celý svět, která se má vbíjet dětem do užaslých duší, jež uvádějí se ve školách jako v sisyfovskou práci zakletí a tomu se říká moderní volnost a svoboda.

Dětem se říká: „Tak a tak se musí psát, jinak čísti a opět jinak se mluví.“ Pravda jest vždy jen jedna v téže věci, ale zde jsou pravdy tři při každém slově; první odporuje druhé a první i druhá odporují třetí a tomu se říká logické myšlení v osvíceném věku.

Jsou to právě tak zvané jazyky bastardní, jež se vyznačují absurdnostmi všeho druhu a jež přejímány jsou způsobem nákazy též do jazyků původních, čistých.

Zásluhu o to mají tak zvaní učenci-grammatikáři, zasypávající užaslý národ spoustami svých pravidel. Bude zajisté zajímavo posvítit na jich nimbickou praxi, jejímž hlavním účelem zdá se býti nadutá ješitnost a naprostá bezohlednost na potřeby širokých vrstev lidstva.

Základy moderního pravopisu.

Dříve zajisté než počali národové psát, pěstovali národní mluvu ústní. Před psaním byla tu živá řeč v ústech národů. Teprve později vyvinulo se písmo; psalo se tak, jak se mluvilo, a to byl nejjednodušší a nejdokonalejší pravopis. Když během času změnila se mluva, měnil se i pravopis, jak toho nejlepší doklady máme v jazycích klasických. Změna živé řeči v ústech národů bývala direktivou pravopisu. Pisáři ovšem byli mnohdy v nesnázích vědouce, že dle krajův mění se nářečí a bylo jim tudíž ohlížeti se po nářečí hlavním, panujícím. Oddělováním odvětví téhož národu od celku vznikaly odlišné pravopisy, jež se ovšem shodovaly s nářečím dotyčného odvětví. Příklad takový máme v Slovanstvu v nedaleké minulosti, kdy totiž Slováci oddělili se od kmene Čechoslovanů, učinivše vládnoucí nářečí slovácké svým pravopisem.

Pravou zmatu však vnesly v pravopis jazyky tak zvané bastardní. Kdežto v jazycích původních a odštěpených shodoval se pravopis obyčejně s vládnoucím nářečím, hleděli učenci jazyků bastardních na původ svého jazyka nesamostatného, z jiného vzniklého, odvozující odtud pravidla pro svůj pravopis. Protože současně přec jen museli míti zřetel k řeči lidu, náramně se různící v nářečích odvětví národů (na př. francouzština a angličtina) a vnikání do ní cizích živlů nestejnorodých, uplatňujících se ve spisech; protože chtěli dotyční učencové též uplatnit své vlastní názory a výmysly, vznikl z toho všeho nynější podivuhodný agregat nekritického pravopisu. V Naučném Slovníku praví se v ohledu tom o jednom z dotyčných jazyků bastardních, že

jest zpotvořeninou latiny¹⁾, o druhém, že nepravidelnosti a odchylky vešly v modu, přibývá jich ročně, jest jich už na 60.000!²⁾

Učenci národů původních zalibivše si modní řeči bastardní, jali se přetvořovati pravopis ve smyslu ideí renaissančních, neřídili se tudíž důsledně ani etymologií, ani historismem, ani fonetismem, nýbrž skuli to vše dohromady, jak se jim právě shodilo a jich justamentu hověti se zdálo. Tímto způsobem vznikla zmata a nekritičnost jazyků bastardních do moderního pravopisu řeči původních, na př. některých slovanských. Vady tyto však nedosahují — díky síle původnosti mluvy slovanské — takových rozměrů jako v jazycích tak zv. bastardních; trpí ponejvíce ztrnulými archaismy, jež nemoudře konservativní učenci hledí ze všech sil zachovati, nedbajíce logiky ani blízké budoucnosti, jež konečně musí celý ten nekritický aparat povalit; ohánějí se planými frasemi pravopisů: fonetického, historického, etymologického, neřídíce se důsledně žádným. V celé věci jeví se vlastně libovůle autority.

Zásadou pravopisu historického jest psáti tak, jak se psávalo, třeba by výslovnost a etymologie jiného způsobu žádaly.³⁾

Pravopis etymologický stojí tu mnohdy v přímém odporu s pravopisem historickým i fonetickým. Příkladem uvádí se slovo **větší**, jež dle etymologie má se psáti **věcší**, dle mluvy lidu (foneticky) však mělo by se psáti **věči**. Jiným příkladem mohlo by se uvěti slovo **osyka-osíka**. Do nedávna psávalo se všeobecně „osyka“. **Dr. Flajšhans** ve svém **Slovníku českém** (Rukověť českého pravopisu, mluvnice a fraseologie) předpisuje týž tvar „osyka“⁴⁾. **Blažek** v „Mluvnici jazyka českého“ uváděl vždy tvar „osyka“ na prvním místě mezi slovy, ve kterých se po *s* píše *y*⁵⁾. Spisovatelé od několika století psali týž tvar „osyka“ s „*y*“; byl tedy zajisté oprávněn jakožto tvar historický. Tu však přišel **Gebauer** k poznání, že dle etymologie mělo by se psáti „osíka“, poněvadž staroslovansky se psalo *jasika*, pol. se píše *osíka*. Tvar *osyka* považoval **Gebauer** za zbytek pravopisu starého ze století XV. a XVI., kdy se psalo a ovšem i vyslovovalo⁶⁾ z pravidla vždy po *z*, *s*, *c* a často i po *ž*, *š*, *č*, *ř*, *j* „*y*“, bylo tedy mluveno a psáno: *sýla*, *cyzý*, *hřyvra*, *všyckni*, *hřych*, *žyde*, *příčyna*, *přycyna*, *žyvý*, *šyp*, *řyp*, *čýsti*, *gyný* (*jyný*) atd. Psaní *žy*, *šy*, *čy*, *řy* zastává se po **Beneši Optatovi** i **Blahoslav** pravě, že v řeči lidu zní tu tvrdé „*y*“.

Když pak vlivem **Gramatiky Dobrovského** po úporném boji jotistů s ypsilonisty zvítězili jotisté, ujal se pravopis novější; tvar *osyka* však ještě trval až do konce XIX. století; tu teprve, když **Gebauer** přišel k poznání, že tvar etymologický má „*i*“, přede-psal jej ve smyslu etymologie.

¹⁾ Naučný Slovník, III. 210.

²⁾ Tamtéž I. 224.

³⁾ Gebauer, Historická mluvnice jazyka českého I. 12.

⁴⁾ Flajšhans, Slovník, 69.

⁵⁾ Blažek, Mluvnice jazyka českého, 5.

⁶⁾ Gebauer, Histor. mluvnice jazyka česk. I. 212. a n.

Dokud se vyslovovaly tvary *žy, šy, čy, řy, zy, sy, cy* široce, jako se dosud vyslovuje a tudíž i píše v jazyce polském, vládl i u nás pravopis fonetický, jenž překonal zásady pravopisu etymologického; leč v prvých třiceti letech XIX. věku uveden tu v platnost opět pravopis etymologický.

Dalo by se tudíž správně soudit, že se tak má státi též v jiných případech podobných, ale vskutku není tomu tak a v tom se jeví libovůle autoritaření dotyčných učencův. Všimněme si na př. tvaru **blýskati-blískati**.

Gebauer praví v „Historické mluvnici jazyka česk.“¹⁾ následovně: Že původně bylo *blisk-*, toho svědectvím jest *ê* v subst. *blêsk* (stupňováním) a *i* v iterativu stsl. *blískati*. Ale ve slovanštině západní (a v maloruštině vyvinulo se *blysk-*: pol. *blyśkać, blyśnać, blyśzczeć*, hluž. a dluž. *blysk* atd. a tak i v češtině: *blyskánj* Br. Žalm., *blysstěti se, blysstjčj se*. uč. ob. *blejskati se* atd.

Didakticky udrželo „i“, blískat Bart. D.

V *blisk-*, *blysk-* změněno zároveň *i* v *y*!!

Jinde praví Gebauer:²⁾ „Nejstarší příklad změny *i* v *y* je v *blisk-*, *blysk-*; za etymologické *blisk-* má slovanština západní *blysk-*“.

V témž § vytýká se však mylná etymologie v proměnách *vívoda* — *vývoda*, *vajvoda*, *vejvoda* atp., jakož i v polském tvaru *wycieżyć* atp. z praslovanského *vitez-*, č. *vítěz-*.

Nuže tady se vytýká mylná etymologie jevíci se chybou, již třeba vymýtit; ale zdaž touž mylnou etymologií nevznikl nesprávný tvar *blysk-* oproti původnímu a jedině správnému *blisk-*? A přece onen tvar má autoritou Gebauera dostati pardon a trvati dále v plné platnosti, ač rusky se píše napořád s *i*.

Opačně má se věc při tvaru **posýlati** — **posílati**; rusky *posylat*, *posylka* atd.; staroslovansky psalo se vždy *sylati*; české *posielati* jest novotvar utvořený dle Gebauera³⁾ ku *poslati* bezpochyby vlivem subst. *posel* a změkčeného praes. *pošlu*. Z pravidel puncovaných jest tudíž tvar *prastarý*, etymologicky jedině správný a historicky doložený vyloučen, ač Blažek jej uvedl ve své *Mluvnici*⁴⁾ na místě prvém, ač v užívání byl od XV. století přehojně; teprve reakcí vzniklou na popud Dobrovského ujímal se tvar vlastně méně správný *posílati* a dnes puncovaná Pravidla předpisují výhradně jen tvar s měkkým *i* proti etymologii a proti usu i proti historii.

Jiná kuriosita stejné hodnoty uvádí se puncovanými Pravidly v život a výhradní platnost, totiž tvary **píti** — (**vypíti**) **vypíti**; **šíti** — (**ušíti**) **ušíti**; **mýti** — (**umýti**) **umýti** atp.

Ve vydání puncovaných Pravidel z r. 1902 praví Gebauer v Předmluvě: „Jiný případ „volnosti“, na který třeba zvláště upozorniti, jest v infinitivech dvouslabičných —íti, když se skládají s před-

¹⁾ Gebauer: „Histor. mluv. jaz. česk. I. 364. § 282.

²⁾ Tamtéž 211. § 166.

³⁾ Gebauer, Histor. mluv. jaz. čes. I. 38, § 42.

⁴⁾ Blažek, Mluvnice jaz. čes., 5.

ponami . . . Pravidlo staré žádá (rozuměj: etymologie!), aby bylo na př. *píti* a *vypíti*, *nepíti*, *nevypíti* a rovněž *křtíti* a *pokřtíti* atd. Je snaha, zachovávat toto pravidlo (rozuměj: obecný usus), ale jsou zároveň různé příčiny, které svádějí dílem k odchylkám, dílem k chybám: výslovnost obecná se kolísá, říká se třeba v témže nářečí s kvantitou zřetelnou *vypít* i *vypít*, *pokřtít* i *pokřtít* atd. a podle toho kolísá se i psaní; slova základní *píti*, *křtíti* . . . táhnou se ke psaní *vypíti* a *pokřtíti* . . ., svádějí k odchylce (!) a mylná analogie vede k tomu, aby se podle *píti* — *vypíti*, *křtíti* — *pokřtíti* atp. psalo také (mříti) *umříti*, (dříti) *naditi*, (klíti) *zakliti* . . ., svádí k chybě!) Sloves dvouslabičných —*íti* jest asi 50, jejich složenin o třech a více slabikách je několik set; t. j. je tu několik set slov, která se píše nestejně a mezi nimi mnoho takových, která se v praxi velmi často vyskytují; stejnosti v jich psaní nebylo dosaženo, poněvadž jednak zřetelná výslovnost, jednak analogie nestejnost podporují a odchylkami udržují . . . Stanoví se tedy tvary *vypíti*, *uříti*, za jedině správné, to jest: spáchá se a dopustí se spáchatí na sta chyb, aby se zamézilo chyb stejně závažných a rovnocenných několik, které ovšem ani tímto nařízením ještě nevymizely ani z lidu ani ze spisů — a ani nevymizují a tak k těm milým několika stům chybám přijde ještě těch několik, aby jich bylo více.

Správná v té věci etymologie učí:

Radix slovesa *píti* — *vypíti*, *vypít*, *vypije* jest tvar *pi*, podobně jako při *šíti* — *vyšíti*, *vyšila*, *vyšije* jest tvar *ši*, jako při *myti* — *umyti*, *umyl*, *umyje* jest tvar *my* atd. Radix jest původně krátký, od staré slovanštiny až do století XX. zachovaný; ve tvaru dvouslabičném *píti*, *šíti*, *myti* atp. se dluží — ač nikoli všude a máme za to, že daleko více jest těch lidí, kteří tvary vyslovují: *pít*, *šit*, *slít*, *sbít* atd. — ve tvaru víceslabičném však se opět krátí: *vypít*, *nalít*, *vyšít*, *přibít* atd. a poměrně málo jest těch, kteří tvary tyto prodlužují říkajíce: *vypít*, *nalít* atd. I v samé Praze zhusta slyší se tvary krátké, což se nejlépe poznává ve školách a v ústavech.

Ve tvarech *mříti*, *klíti* *vříti* atp. vidíme délku zdůvodněnou etymologicky; neboť radix slovesa *mříti*-*mřel*, *zní mře-*; *klíti*-*kllel*, radix *zní kle-* atd.; *e* se mění v *í*, tedy spr.: *mříti*, *umříti*, *zaklíti*, *otevříti* atd.

1) Ve tvarech *říditi* — *ředitel*, *nařizovati*, *řediti*, *ředši* — *řidši* děje se ovšem dle doznání samého Gebauera táž chyba, jen že ji nenazývá zrovna chybou, nýbrž raději odchylkou, an dí: „Odchylky od pravidla jsou komparativ *řidši* (vedle slovesa *řediti*) a sloveso *nařizovati* (vedle *ředitel*). Ku pozitivu *řidký* má býti komparativ *ředši*. ale vlivem pozitivu vniklo sem *í*, *řidši*. V *nařizovati* pak jest krátká slabika podle pravidla a mělo by býti *nařezovati*, ale vlivem slovesa *říditi* přijalo se — *i*—“. Gebauer, »Mluvnice česká« § 20.

Ve tvarech *mře-*, *umříti*, *vře-*, *zavříti* atd. nestala by se tudíž z ekvivalence důvodů žádná větší chyba resp. odchylka nežli se stala a velkodušně povolena byla ve tvarech *řidši* a *nařizovati*.

Tím by se vyhovělo též požadavkům pravopisu fonetického a usu skutečné živé řeči, kde se *í* stále krátí a vyslovuje se tudíž napořád: *nejlepší*, *vojín*, *myslení*, *nejlepších*, *vojínu*, *řemeslník*, *řemeslníka*, *nádobi*, *nevím* atd.

Ale což nebylo by lépe, kdyby těchto několik sloves proměnilo opačně, totiž, aby se kořenová samohláska zkrátila, aby se tedy psalo: umřítí, zaklítí, otevřítí atd. **Chyba by nebyla o nic větší nežli jest při slovesech: vypítí (místo vypítí), ušítí (místo ušítí), vylítí (místo vylítí) atd. Výhoda byla by v tom, že by chyb oněch bylo mnohem a mnohem méně, protože i sloves těch jest vůbec málo, kdežto tvarů jako jsou vypítí, upítí, přilítí, atd. jest na sta.¹⁾**

Z uvedených příkladů (k nimž bychom mohli celou spoustu jiných přiložit) jde na jevo:

1. Etymologicky nesprávné tvary (na př. **osyka**), ač byly historicky dovozeny nejdůkladněji a v usus všeobecný vešly a v něm se dochovaly, byly zavrženy, protože tomu chtěla puncovaná Pravidla.

2. Etymologicky nesprávné tvary (na př. **větší**) byly ponechány, protože vešly u spisovatelů v usus (pravopis historický) a puncovaná Pravidla dala jim pardon, ač lid nemluví, jak se píše (říká se obecně věcí).

3. Etymologicky správné tvary (na příklad **blískati, posýlati**) byly zavrženy jedině z toho důvodu, že puncovaná Pravidla tak nařídila. Jinak musely by tvary etymologicky správné dojítí naprosté platnosti, jak se stalo velmocným nařízením týchž puncovaných Pravidel ohledně tvarů **osyka-osika** a j.

4. Etymologicky správné tvary (na př. **napítí, ulítí, nabití**) byly zavrženy proti převážné většině usu i historie z toho důvodu, aby chyby, jichžto se špatně naučení jednotlivci dopouštějí, byly odvarovány (což se ovšem nestane nikdy). Na váhu zde padá věc ta, že chyb nových bude na sta, kdežto dříve jich bylo nepoměrně méně, poněvadž sloves, k vůli nimž se rozhodnutí ono velemoudré stalo, jest nepoměrně méně.

Ze všeho toho jasně vyzírá pravda:

Protože **já chci, budeš, světě, se mořit zbytečně ve školách s jalovými a absurdními pravidly grammatikářskými, budeš dělati zmrzlíky a vrtáky z dítek svých a zabíjet jich mládí, abych já měl slávu a moderní kritik-nepraktický, tlákový a nemyslíci aby řekl: „To jest pokrok moderní vědy!“**

Základy moderního pravopisu jsou tudíž z části historické, z části etymologické, z části fonetické, z velké části však zračí se v nich libovolnost autority bezohledné, jež (jak se zdá) usiluje uplatnit své výmysly ztěžujíc vzdělání národu, žádajíc by všechn čas mládí pokud jen možno věnoval se planému pravidlaření, z něhož lid nic dále nemá než-li že může se říci „Zná pravidla toho a toho gramatikáře.“²⁾

¹⁾ Tvary řidší, nařizovati dostaly od Gebauera pardon; rovněž tvary přátelé, nepřátelé, přáteli, nepřáteli — proti etymologii.

²⁾ Při nesprávných tvarech umýti a p. odvolává se Gebauer dialektu, jenž zní v Čechách umejt, čímž prý délka jest vytčena; ale dialekt zná též tvary umřu, uteču, upeču . . . , upeč, uteč, zavleč atd. V Čechách i v samé Praze zmizel z mluvy lidu 4. pád masc. pl., neboť slyšíme tu napořád výrazy: Viděl jsem vo-

V Praze a okolí slyšíme napořád: To je *dobří*, to je *voškliví*, to je *zamrzeli*, *neňi* to *uvařeni* (čti způsobem latinským, nikoli *uvařeňi*, ale *uvařeni*; někteří píší na označení této výslovnosti „*uvařeny*“; neprávem; neboť nevyslovuje se tu tvrdé *y*, ale prostě jako v latině *i*. Pamatujeme se, kterak jistý Moravan při zkouškách na professuru vyslovoval skutečně tvrdé *y* ve slovech, kde se píše, jak toho některé methodické spisy výslovně žádají; ale by na to upozorněn s příhanou, že prý je to jakýsi *m o r a v i s m u s*. Říká se v Praze i jinde napořád: *Slišíš? Máme suchej bít*. To je tučnej dobytek, *vísoká kobila*, co *míslíš? Polňi miš*. *Mlínář* (ale *mlejn*), *plín*, *sítej chleba*, *zvík*, *lesňi stromí*, *velki řeki*, *samí chíbí* atd. Délka *i* zachovává se někdy ve spojení s akcentem, ale vyskytují se zhusta též tvary zkrácené: *císař pán*, *vístava*, *vístaviště*, *přísaha*, *mísa*, *písař*, *zpívat* atd.

Stanoviti tudíž, aby se psalo *ušítí napítí umýtí* atd. jest zcela libovolné, proti etymologii, proti historii, proti skutečné mluvě rovněž jako tvar *blyskati* a odvozené; není zde tedy pořádného důvodu mimo punc a nezbedné, bezohledné, škodlivé autoritaření, jako k vůli vzdoru, že jindy jinak se stanovilo (Blažek zná jen tvary krátké *napítí*, *vylítí*, *užítí* atd.)

Toto divné pravidlo vzdoru zaráží na mnohých místech v mluvnici Gebauerově: **zavrhují se věci lepší a nařizují se pochybné, nevhodné i naprosto nesprávné**, o nichž se stanoviska methodické didaktiky později hodláme obšírněji pojednati, vrhneme na věci proud světla metody synkritické.¹⁾

PHIL. C. JAN ŠEVČÍK a DR. VLASTIMIL.

Průpovědi k výchově.

Výtečnou pomůckou při výchově jsou lidová úsloví, krátké výroky slavných mužů. Snadno vstíjí si je dítě v paměť a při jednání dobře se rozpomíná, zda jeho čin souhlasí s úslovím, před nímž cítí úctu, jehož si váží. Ovšem, nutno tomu dítě naučiti: vybrati úsloví, nebo výrok muže slavného, vylíčiti jeho osobu, hlavní rysy povahy, hlavní jeho činy a tím docílí vychovatel více, než nevím jakým káráním, nadávkami, láteřením a tresty. Dobře to poznala škola naší doby

jáci; *myslivec zastřelil zajícei*; *máme dva pomocníci* atd. Pokud se týče délky a tvrdost (*i*, *í*, *y*), tu konstatuje se, že z výslovnosti lidu mizí čím dále tím více vsehcn rozdíl.

¹⁾ NB. 1. Nebudiž rozuměno věci tak, jako bychom chtěli uvést v pravopis dialekty; toliko upozorňujeme, jak národ sám znenáhla a jistě vymaňuje se z otroctví jablového pravidlaření. Příklad mizení acc. masc. pl. jest však smutný zjev a nutno jest proti němu zakročiti.

NB. 2. Nutit žáky ve škole k výslovnosti tvrdého *y* bylo by nemístné a nucené i bez úspěchu, protože má komický účinek a budí dojem hulvátství.

NB. 3. Nehodláme tímto nikterak zlehčiti nesmrtelné zásluhy Dra J. Gebauera, ale upozorňujeme důtklivě, že pravopis náš puncovaný jest přese vše úsilí dosud velmi nedokonalý, protože nedůsledný a nepraktický,

a nechává před zraky žáků ve školách elementárních zvláště výroky, hesla, vytištěná velikými písmenami. Kde se tak neděje, všude by se tak mělo učiniti a v dospívajících by se měla buditi touha po knihách, v nichž podobné výroky sestaveny. K tomu ovšem především nutno, by takové sbírky byly a žel, že v naší literatuře nic podobného nemáme. S jakou radostí by všichni vychovatelé měli v tom směru pracovati! Jak výtečné by byly takové chrestomatie!

Rádi čekáme na první pokus chrestomatie náboženské, na níž neúnavně pracuje professor Dr. Al. Kolísek. Doufáme, že dílo to otevře cestu, vzbudí činnou snahu, bychom měli více prací veliké té myšlenky.

Když pročítám kteroukoli knihu, v každé najdu jisté citáty: nepoukazuje to na moc účinnou výroků? Zvláště v paedagogických dílech je to patrné. Významu výroků byli si mnozí vědomi v každé době. Poukazuji jen na bystrého humanistu německého a paedagoga Jakoba Wimphelinga, jehož výtečné dílo: „Isidoneus Germanicus“ (εἰσοδος; vstup, νεός; mladík), — jak praví jeden z jeho žáků, J. Han ze Strassburgu — má býti vůdcem na nové cestě výchovy mládeže, „evangeliem lepší paedagogiky“, hemží se na základě osobního studia Wimphelingova citáty a výroky. Věnuje jim celé kapitoly v díle tom. Zvolil jsem otázkou podati z jeho vybraných výroků Senekových a Petrarkových, jak jsou uveřejněny německy v díle: Jakob Wimpheling's pädagogische Schriften vydal Jos. Freundgen (Paderborn 1892) ve sbírce „Sammlung der bedeutendsten pädagogischen Schriften aus alter und neuer Zeit“, výtečně řízené od Dra. J. Gansena, Dra. A. Kellera a Dra. B. Schulza (svazek 13.)

Ještě předešlu několik životopisných dat Wimphelingových. Narodil se roku 1450 z rodičů zámožných. Ve škole učitel jeho rodného města Schlettstadtu L. Dringenberg pěstoval spíše četbu latinských spisovatelů a dějin, dbaje při všem ryzosti mravů. V roku 1464. zapsán na universitu ve Freiburgu, (jež otevřena r. 1460.) na fakultu filosofickou, kde se stejně smýšlejícími přáteli humanismu oddal se zcela studiu a, jak sám později píše, ctnostnému životu, překonáváje všechna nebezpečí akademické — svobody. Obíral se velmi rád římskými básníky, čehož stopy zřítí později v jeho vlastních básních. Když r. 1468 vypukl ve Freiburgu mor, odešel na universitu do Erfurtu — matky to německého humanismu. Později ze zdravotních ohledů odešel na universitu do Heidelbergu, kde se utvrdil ve snahách humanismu, sám již přednášeje a při tom studuje církevní právo. R. 1471 stal se magistrem (doktorem) a přednášel filosofii, obíraje se biblickým studiem. R. 1479 zvolen děkanem filosofické fakulty, r. 1481 ředitelem umělecké kolleje a téhož roku ještě rektorem university v Heidelbergu. Roku 1483 podrobil se zkoušce z theologie a dosáhl licentiátu. Jako rektor všemožně podporoval snahy humanismu a dosáhl netušených úspěchů. Téhož roku 1483 přijal místo kazatelské na dómě ve Špýrech, kde setrval po 14 let háje zájmů církve slovem, pérem a skutkem. Z této doby je také jeho dílo „Isidoneus“. Ale ve Špýru nebyl spokojen. Stále cítil své povolání -- k mládeži, ne k dospělým. Umínil si žítí v samotě, zvláště po studiu knihy svého miláčka Petrarky „O samotářském životě“. Leč r. 1498 znovu povolán od kurfürsta Filipa na universitu do Heidelbergu. Přednášel o sv. Hieronymovi (jeho listech), básních křesťanského básníka Prudentia a

římských klasiků, jsa všeobecně vážen a ctěn. Pro jednoho z princů napsal znamenité dílo „Zrcadlo knížete“, v němž mluví o poměru vládce k sobě a lidu, o poměru státu k církvi. Roku 1501 se přece rozhodl odejít do samoty, do poustevny, ač z různých stran ho prosili, by neodcházel.

Pobyl ještě nějakou dobu ve Štrassburgu u svého přítele Geilera, o němž praví, že byl mu „v útlém mládí učitelem, v mužném věku přítelem, bratrem, ve stáří těшитelem proti lichotníkům a fariseům, jsa mu po 50 let oddán“. Ve Štrassburgu zase napsal paedagogická díla: „Deutschland an die Rats Herrn der Stadt Strassburg“ a „Abriss der deutschen Geschichte“. Brzo potom vyšlo z jeho péra dílo „Ueber die Sittenreinheit“, v němž dává nové projevy humanistického smýšlení, ač pro ně již několikrát zažil příkoří a vzbudil se jím i nepřátelé. Přece však práce jeho i historické došly uznání, v nichž hájí zájmy církve i proti císaři Maxmilianovi I. v otázce pragmatické sankce. V poustevně v Černém Lese byl až do r. 1513., kdy vrátiv se do Štrassburgu, zakládal vědecké spolky ve směru humanismu. Ve stáří pak dlel od r. 1515 ve Schlettstadtu u své sestry. Za reformace vši energií postavil se proti novému proudu, ač sám po celý život pečoval a napomínal k řádnému životu, uznávaje přehmaty své doby. Roku 1520 píše Erasmu z Rotterdamu: „To je dík světa!“ stěžuje si, když mnozí z jeho „přátel“ přidali se k novému učení, „tak oplácí svět! Doufám, že mne Pán brzo z těchto bouří povolá do přístavu klidu!“ Život jeho zhasl 17. listopadu 1528.

Wimpheling byl dobrý básník (náboženské básně a polemické), výtečný paedagog (za čtvrt roku vyšlo tehdy jeho „Isidoneus“ ve třech vydáních) a spisovatel (připomínán z děl ještě: *Elegantiarum medulla oratoriaque praecepta*; *Elegantiae maiores*; *De proba institutione puerorum in trivialibus et adolescentum in universalibus gymnasiis*; *Adolescentia*; *De integritate morum*; *Agatharchia i. e. bonus Principatus*; *De arte impressoria* a j.), je pravý muž vědy, dítě dobrého humanismu, výborný učitel, věrný syn katolické církve i v době přehmatů uměje dobře rozeznávat lidský prvek od božského, dobrý vlastenec.

Wimphelingův život shrnuji ve slova: věda, vzdělání mládeže, náboženství a vlast!

I. Z průpovědí Senekových. *)

Ukázka z jeho průpovědí vybraných:

Očekávej, že jiný tak s tebou bude jednat, jako ty jsi jednal s druhými. — Kdo má smysl pro bázeň a stud, dovede řídit kroky své jistou cestou. — Ženy buď milují nebo nenávidí; třetího u nich nenajdeš. — Snášíš-li mlčky chyby svého přítele, sám si je přivlastňuješ. — Kdo se hašteří s opilým, pře se s nepřítomným. — Prudká láska klamy nám předstírá. — Lakomec je sám vinen svou bídou. — Milenci dobře vědí, po čem touží; nevědí však, co je jim prospěšno.

*) O Senekovi podal nám v dřívějších ročnících „Vych. Listů“ Dr. Kratochvíl dostatečný obraz. Proto poukážeme tam čtenáře.

— Na co ve dne myslíš, o tom v noci sníš. — Lakomec pouze svou smrtí vykoná dobrý skutek. — Lakomý tížeji snese ztrátu než moudrý. Chceš-li lakomci něco zlého přát, přej mu, aby dlouho byl živ. — Nevěř nářkům, které plodí stráž. — Nám se více cizí líbí, jiným opět, co nám patří. — Stařena-li čtveračí, má smrt za blázna. — Kdo hned se svým úsudkem se vyťasí, činí něco, čeho bude litovati. — Čím dovednějším je hráč ve svém umění, tím větší je jeho ničemnost. Láska je pramenem bezbolestného zármutku. — Dvojitá radost ti přinese, konáš-li dobrovolně, co musíš. — Kdo neumí prokazovati dobrodiní, páše bezpráví, prosí-li o dobrodiní. — Kdo dovede opětovati dobrodiní, dosáhne v tom sám pro sebe dobrodiní největšího. — Hodnému udíletí dobrodiní znamená: v dávání dobrodiní přijímatí. — Jiné učiti často prokazovati dobrodiní, je: dobrodiní opětovati. — Kdo ti vypravuje, že prokázal dobrodiní, prosí o dobrodiní. — Dobře spí, kdo nemyslí na to, jak špatně spí. — Hněv, který vzniká ze šlechtěného smýšlení, je mnohem důležitější než hněv, jenž v urážkách pramení. — Muž přímého ducha nikdy se neskloní před těmi, které vidí v bludu. — Upadne-li šlechtěný muž do bídy a nouze, je to vinou „čackých“ lidí. — S odpůrcem nevcházej nikdy hned v přátelství. — Čím více pohrdáš nebezpečím, tím dříve překvapí. — Trpělivost vyléčí každou bolest. — Hovorný průvodce krátí ti cestu, jako bys jel povozem. — Nemluv zlého, nýbrž mysl zlé o svém odpůrci. *) — Dlouho uvažuj, co „jednou“ máš vykonat. — Zisk, jenž pomluvu ti způsobí, považuj za ztrátu. — Chyby jiného jsou moudrému podnětem, by se sám polepšil. — Kdo prchá před žádostivostí, nabývá vlády nad sebou samým. — Odejmi synu svému zbraň, nedávej mu jí však do ruky. — Čím výše stojíš, tím spíše tě osud zasáhne. — Usmívá-li se na tě štěstí, chce tě do tenat svých vlákatí. — Snáze štěstí nalezneš, než připoutáš. — Marně obracíš se s prosbou na toho, jemuž je soucit cizí. — Snázej bez reptání, čeho změnit nemůžeš. — Zneužívaná trpělivost obrací se často ve hněv. — Kdo věrnosti a víry pozbyl, nemá již, čeho by pozbyl. — Kde moc a hněv bydlí, tam ani blesk ani hrom nechybí. — Příliš mocný je hněv muže šlechtěného. — Lítost nad činem je trestem za vážnou mysl. — Vážná mysl je prostá nejistého mínění. — Nebezpečným je nepřítel, jenž v našem srdci dřímá. — Zvyk je největší mocí. — Hněvivec není pánem svého těla. — Kdo pro dobrou věc dobrovolně jde smrti vstříc, jedná proti mravnímu zákonu, byť i nejednal nemravně.**) V neštěstí právě nalezneš pomoc, kterou jsi v štěstí sobě připravil. — Jak nemilé uráženu býti od toho, na něhož nemůžeš vznést žalobu. — Chudoba naučí člověka pokusiti se o mnohé. — Úlisná slova jedem jsou napuštěna. — Dobrá pověst je druhým dědictvím. — My lidé jsme světu svěřeni, ne mu dáni v nevolnictví. — Prosití nízce smýšlející je urážkou šlechtěných. — Zdvojnásobuješ dobrodiní jež nuznému udílíš, rychle-li mu pomáháš. — Chudoba má málo potřeb, lakota mnoho. — Mysl ušlechtilá nezná pohany. — Nevděčnost jediného mnoha nešťastným uškodí. — Nenávist snese poctivec a miláček štěstěny. — Láska, která se hněvá, klame sebe i jiné. — Hněvivému ustup na krátko, odpůrci na dlouho. — Urážky oželiš zapomněním. — Úsudek kvapný je úsudkem nevraživým. — Moudrý

*) Dle pohanského názoru.

**) V tom úsloví kontradikce.

se obává i nepatrného protivníka. — Který soudce vinného propouští, sama sebe odsuzuje. — Úsměv je nešťastnému mnohdy i příkořím. — Přimkni se ku příteli tak, že nezbude mezi vámi místa pro nepřítele. — Rozhněvaný již v úmyslu vidí čin. — Rozvaža nenalézá přátel, a přece vede k moudrosti. — Ubohý je onen osud, jemuž chybí závistníci. — Ten je špatným člověkem, kdo je dobrý sám pro sebe. — Dělá-li se zlý muž dobrým, pak je teprve zcela zlý. — Bojí-li se pán svého sluhu, stojí níže než jeho sluha. — Spíše budou oni dědicové věrnými uznáni, kteří rodem dědictví dosáhli, než ti, kteří poslední vůlí. — Ve lstivých radách jsou ženy silnější mužů. — Co se mnohým líbí, toho jen za velkých nebezpečí uhlídáš. — Kdekoli přirozené hyne, tam marné léky se připravují. — Strasti a nouze neznati je žítí bez nehody. — Špatně žije, kdo se domnívá, že žítí nepřestane. — Sám sobě není přítelem nemocný, který lékaře ustanovuje svým dědicem. — Menší je naše zklamání, jsou-li prosby naše beze všeho odmrštěny. — Oddává-li se žena v soukromí vlastním myšlenkám, sprádá myšlenky zhoubné. — Mnohých se má obávati ten, jehož mnozí se bojí. — I o nejvyšší moc přijdeš, zneužíváš-li jí. — Nehřeší oči, jimž duch úzdu připíná. — Nepovažuj ničeho za svoje vlastnictví, co změně je podrobno. — Kdo se bojí záhuby, nepadne náhle do ní. — Nebezpečí nepřemůžeš bez nebezpečí. — Žádný osud*) není tak dobrý, aby neopravňoval ku steskům. — My lidé nikdy nenalezneme lepší smrti, než když jsme rádi žili. — By lakomec prosby odmrštil, vždycky důvod najde. — Teprve tehdy budeš šťasten, až množství tebou pohrdá. — Čím lepší jsme, tím milejší je božstvu úcta, již mu vzdáváme. — Žij v soukromí právě tak jako ve veřejnosti. — Nepros o to, co jiným hodláš odepřítí. — Neodpírej nikomu, oč sám prositi chceš. — Nic velikého nenajdeš v lidském životě: velkým je pouze duch k velkému směřující. — Naučil-li jsi se prokazovati dobrodiní: nic neprospěje, přestaneš-li býti dobročinným. — Nezáleží na tom, s jakým úmyslem jsi čin vykonal, je-li čin ten zločinem. — Ničemnost sama v sobě chová svůj trest. — Špatné svědomí vždy se ukolébá v jistotu, dobré nikdy. — Káraje neukvapuj se a s pochvalou nespěchej. — Není místa, kde bys byl beze svědků. — Nemsti zločin zločinem. — Uspoř si slov omluvy; nikdo nehřeší proti své vůli. — Hleď na každý den jako na svůj poslední. — Káraje i trochu chvály přidej. — Prospěje ti stále odpouštětí, jako bys sám každodenně odpuštění potřeboval. — Většina lidí varuje se hříchu z bázně a ne z nevin; takoví by měli slout bázlivi a ne nevinní. — S rodiči jednej uctivě, s příbuznými laskavě. — S lidmi žij v pokoji, s neřestmi v nepřátelství. — Peněz pánem budiž, ne sluhou. — Peníze neukojí chťice lakomcova, ba jej zvyšují. — Mnozí se bojí obecného mínění, málokterí hlasu svědomí. — O značné sebevládě svědčí nemstítí se za urážky. — Kdo je největším nepřítelem člověka? Člověk. — Kdo svým nazývá největší bohatství? — Kdo po bohatství netouží. — Čím méně žádáš, tím více máš. — Co je prokazovati dobrodiní? Boha následovati. — Neříkej nikomu, by o tobě mlčel. — Nežádej na jiném mlčenlivosti, nejsi-li sám mlčenlivým. — Co je příjemnějšího než míti přítele, s nímž vše můžeš podniknouti? Viz v něm sebe sama a mluv s ním jako se sebou. — Jsou lidé, kteří tvrdí že snáze je přesvědčíš než oklameš. — Směšno, vzdáš-li se vlastní ne-

*) Stoický osud.

viny z odporu k vinnému. — Chceš-li býti šťasten, pohrdej tím, že jiní tebou pohrdají. *) — Kdo hodlá žíti s nevinými, vyhledává samotu. — Nejednáš moudře, bojíš-li se, čeho nezměníš. — Svár ať od jiného vychází, ty začínej mírem. — Podporuj přátele v chudobě: lépe však učiníš, zabrániš-li, by nepadli v chudobu. — Přátele napomínej v soukromí, chval veřejně. — Pamatuj si: kdo nikomu nezávidí, ten mužem výtečným. — Bázlivý nazývá sebe opatrným, lakomec spořivým. — Nejjistější zůstane: ničeho se neboj kromě Boha. — Buď střídým v řeči i v mlčení. — Kdo neumí mlčeti, neumí ani mluvit. — Neoddávej se, možno-li, zármutku. — Nemluv slov hanebných, neboť s těmi zneřáhlá i stud ti uprchne. — Nic není ohavnějšího než příti se s tím, s nímž jsi žil v přátelství. — Chceš-li dosáhnouti vysokých hodností, otevírám ti rozsáhlé pole činnosti: ovládej sebe sama. — K neřesti jsi kdysi jen svolil, nyní zvykem je ti.

II. Z průpovědí Petrarkových.**)

Pravý přítel, toť velký poklad, jehož třeba velmi pečlivě střežiti. — Přátele si získáváš tím, že následuješ jeho mravy a máš podobné zamětnání. — Přátele poznati není snadno leč ve velkém neštěstí. — Žádného tvora, žádné zboží nepoznáš tak nesnadno jako člověka. — Lakomci chybí i to, co má, i to, čeho postrádá. — Blaženosti v tomto životě si zasloužíš, však neužiješ. — Dobrý člověk sám s sebou není spokojen, nýbrž trpí káravými představami. — Před šedivou hlavou

*) Zásada stoiků.

**) Slavný básník Fr. Petrarka je největším lyrikem Italským a předchůdcem pozdějšího humanismu. Byl synem florentského notáře, který musil s Dantem r. 1302 pro své politické smýšlení odejiti do vyhnanství. Odešel do Arezza, kde roku 1304 se narodil syn — pozdější básník. Později dlel v Avignonu, kde tehdy byl papežský dvůr a kde Francesco studoval gramatiku, dialektiku, rhetoriku. Pak v Bologni studoval práva dle přání otceva. R. 1326 po smrti svých rodičů se vrátil do Avignonu, studoval latinské klassiky a svou duchaplností si získal mnoho přátel, zvláště členů vystěhovalé rodiny bohaté Colonna. Tam zamiloval se do 19leté, provdané dámy, kterou svými znělkami učinil nesmrtelnou, blíže se však s ní nestýkal, ač po 10 let ji často viděl a náklonnosti k ní neztratil. Znělky všude obdivovany, ale Laura (jméno dámy), když poprvé se Petrarka odvážil a lásku svou osobně jí vyznal a znělky odevzdával — nepřijala jich. Tu hleděl studiem, cestami a také rozkošnickým životem dosíci, by překonal náklonnost. Později přijal také čtyři nižší svěcení.

Roku 1338 zakoupil si stateček nedaleko Avignonu a oddal se vážným pracím a básním. Pařížská universita a římský senat nabídli mu vavřínový věnec. Přijal z Říma a pak jej položil na oltář sv. Petra. V roku 1343 ukončil jedno z nejdůležitějších děl svých: »De contemptu mundi« (sám je nazýval: »Secretum suum«, své tajemství). Nabizeného biskupství nepřijal řka, »že má co dělati s péčí o svou vlastní duši«. S počátku přál vzpouře v Římě (Cola di Rienzi), ale brzo od toho upustil. Když roku 1348 Laura zemřela, opustil 1353 Avignon a žil v Parmě, Mantue, Veroně, Benátkách a Římě, ve spojení s mocnými a učenými své doby, jsa básnický a politický činný. R. 1362 daroval své knihy Benátkám a založil tak knihovnu ambrosianskou. R. 1370 odešel do tiché samoty ve vesničce Arquà, kde zastížen nad svými folianty náhlou smrtí, 18. července 1374. (Viz Wetzer und Welte's Kirchenlexicon str. 1851—1854 více.)

povstaň a osobu starcovu cti. — Svorností malé věci rostou, nesvorností i největší se rozpadávají. — Zvyk vedle přirozenosti nejvíce námi vládne. — Pitky jsou nepřítelem mírnosti a dobrých mravů. — Horší než tance jsou již jen nemravná divadla. — Každý jiným lépe poradí než sobě. — Kdo sebe k jiným přirovnává, není prost závisti. — Neštěstí zřídka přichází samo. — Klesneš-li na mysli, toť horší, než kdyby se hradby sesuly. — Pomlouvačná slova jsou hodna opovržení. — Každý den je krokem ku hrobu. — Žádný poklad není tak jistý jako ten, jež duch náš svým vlastnictvím nazývá. — Ne věno, nýbrž ctnost buduje štěstí manželské. — Tím, že mnozí se mýlí, o nic se nezmenší možnost omylu. — Vlastností kvetoucí věku je, že plodí lidem plané naděje; tyto naděje již mnoho tisíc lidí oklamaly, a tak se stane i později. — Jiné klamati je zlem; zlem největším však je: klamati sebe sama. — Oklamal-li tě kdo, nevěř mu hned bez důvodu. — Sláva je vanutím větru, dýmem, stínem, ničím. *) Slávy až v hrobě se dočkáš. — Služ ctnosti, dokud dech života v tobě. — Provdej dceru svou raději za muže, jenž není bohat než za bohatého, který mužem není. — Hezké tělo mnohé svedlo k cizoložství, k čistotě nepřivedlo nikoho. — Zmužilému štěstí pomocníkem. — Zloději, kteří jednotlivé občany okradou, stráví život svůj v poutech za mřížemi; zloději však, kteří stát okradou, stráví život v sametu a hedvábí. **) — Cizím se honositi je směšnou vychloubavostí. — Pravá sláva v činech je, ne ve slovech. — Člověk ať zkoumá nejprve svoji bytnost. — Člověk je tvor rozumem nadaný a smrti podroben. — Čest uměním dodává potravu; nás všechny při činu čest a sláva rozohňuje. — Nevědomost je slepotou ducha. — Čest je v onom, jemuž čest se dává. — Čím svoje síly tužíš, tím se vzmohou. — Příkoří, jež ti žena učinila, pomstí spíše pohrdáním než odvetou. — Suď tak, jako by brzy jiný tebe měl souditi. — Nic není tak hanebného, nic tak neomluvitelného, nic tak beznadějného jako lenivý jinoch. — Práce je žebříkem ku statečnosti a slávě; kdo práci odmítá, odmítá statečnost a slávu. — Práce mnohé povýšila, zahálka nikoho. — Zákony podobají se pavučinám: slabá zvířátka se v nich zapletou, silná je porazí. — Komu více se dovoluje, než mu patří, ten i žádá více; než mu přísluší. — Nic tak nehyzdí jako žvástavost. — Mnohdy jsem litoval, že jsem mluvil; mlčení jsem dosud nepykal. — Kdysi přivodil tentýž mrav pád vůdce ďáblů v nebi, o kterém nyní se domníváme, že nám nebe otevírá. — Hra je něco počestného; je vítězstvím se škodou, je radostí bez mezí. — Lékaři je beztrestným činem, zabije-li člověka. — Volíš-li si lékaře, nehleď na jeho výmluvnost nýbrž zkoumej, zda vyniká, něco zná a je-li spolehlivý. — Ve všem střední, pravou cestu zachovej. — Dříve ti v paměti utkví, co jsi jednou viděl, než co jsi sedmkrát slyšel. — Paměť lidská je vrtkává; podobá se pomíjející malbě a vratké soše. — Pomni hříchu, abys ho litoval; pomni smrti, abys hříchu se odřekl; pomni božské spravedlnosti, abys se jí bál; pomni božího milosrdenství, abys nezoufal. — Lháře Bůh nenávidí. — Mírnost velice zdraví prospívá. — Zachovej ve všem míru. — Dobrá smrt, počátkem života. — Nic není jistějšího než smrt; nic nejistějšího než hodina jejího příchodu. — Nelituj smrti

*) Je divný výrok tento: Petrarka sám tak po slávě toužil! Přece však je věrnou pravdou.

**) Ano, ano a. . . .

žádného, leč by zemřel v haně a potupě. — Mnoho škodí. — Pravý slechtický erb neuděluje rod, nýbrž život. — Nic nového pod sluncem. — Žádný tvor po prvním místě tak netouží jako žena. — Laskavost přátele, pravda nepřátele tvoří. — Příležitost dělá zloděje. — Více lidí padne hostině v žertvu než meči. — Poznej sebe sama. — Volná chvíle bez vědeckého zaměstnání podobá se smrti a hrobu pro živé. — Míněním se věci nemění. — Dobrý pastýř stříhá své ovce, ale nedře jich. — Otcova přísnost synu více prospívá, než jeho dobrota. — Zvyk otce svého snášej, nenaříkej nad ním. — Největší slávou otčiny je jediné udatnost občanů. — Malý majetek tě nečiní chudým, nýbrž touha po statku větším. — Nikdo netráví život svůj v takové nouzi, aby umíraje si nepřál, by i ve větší nouzi živ zůstal. — Hřešiti je zlem; větším zlem je radovati se ze hříchu; omlouvatí a milovatí hřích je zlem největším. — Hřích vrhá do neštěstí. — Bůh zkroušenému slíbil odpuštění; nedovolil mu však, aby lítost na zítřek odkládal. — Proti dně není lepšího léku než bdění, práce a střízlivost. — Chceš-li dny se zbýti, zažeh svoji bujnost. — Mnoho slibujícím nevěř. — Zřídka bydlí krása s cudností. — Král jediné spravedlností se liší od samovládce. — Dobrý král je sluhou své říše. — Nesnadno uhlídáš statku, po němž mnozí touží. — Národ římský nikdy nebyl tak cti a slávy hoden, než byl-li zapleten do mnoha válek. — Nic tak zdraví nepřekáží jako častá změna ve volbě léků. — Svátí a pokorní důvěřují v Boha; spravedliví pak, kteří služby svoje věnovali státu, důvěřují v udatnost a statečnost; bojovníci zbrani věří, malomyslní a zbabělí důvěřují hradbám a hradům. — Pokládati se za moudrého je prvním krokem na dráze hlouposti; vydávati se za moudrého, druhým. — Moudrý nalezne i v těžké věci slabou stránku. — Moudrým je ten, komu se věci líbí tak, jak jsou. — Pravá moudrost činí pokorným. — Není snadno proti tomu psáti, kdo psancem tě může učinit. — Stáří je něčím ctihodným. — Hrob mnoho nestojí. — Příjemno je býti pochovánu rukama svých milých. — Nic není jistějšího nad mlčení. — Mezi tchyní a snachou je od jakživa válka. — Udatnému je každá země otčinou. — Co je, bláhovče, spánek jiného, než obraz ledové smrti! — Divadla jsou dobrým mravům nebezpečna; vejde-li tam špatný člověk, vyjde odtud docela zkažen. — Nejjistější je: sama sebou pohrdati; nejnebezpečnější: pohrdati jinými. — Snahy tvoje buďtež prosty ctižádosti; ať mají na zřeteli tvoje blaho, ne však tvou slávu. — Snaž se býti takovým, jakým se zdáti žádáš. — Hloupost se může ukryti za mlčení, nikdy za slova. — Výlohy řídí dle svého jmění. — Bůh protiví se pyšnému; pokornému dává svou milost. — Doba života našeho není ničím jiným než dráhou ke smrti. — Čas je nenahraditelným dobrem. — Kdybys byl alespoň dvanáctinu času, jež jsi příteli svému věnoval, býval Bohu věnoval, byl bys nyní u Boha velmi oblíben. — Před novým se bojíme a starého si nevážíme. — Vše krátkou dobu trvající, snášejme, byť by to i zlem bylo. — Kdo proroctvím šílených věří, sám se zdá být šíleným. — „Máš“ již mnohé uvrhlo do záhuby. — Kde Bacchus a Ceres nebydlí, tam ani Venuše nesídlí. — Prudká hádka je pravdě na újmu. — Skvostným a měkkým šatem je prapor, který pýcha vystavila a jenž hlásá obydlí bujnosti. — Pošetilem je poutník, který od své cesty pro její oblíbenost upouští. — Každý poklesek tím větší vinu v sobě jímá, čím vyšším je ten, kdo se ho dopustil. — Vítězství lidská nemají trvání. — Bůh vidí tajná hnutí naší duše právě tak jasně, jako povrch těla našeho. — Nejlepší odvetou je

odpuštění. — Co násilné, dlouho netrvá. — Spojené síly jsou mocnější, než roztráštěné. — Zvláštností ctnosti je, že v dobrých lásku probouzí a zlé údivem naplňuje. — Mírnost je základem pravé statečnosti, a žádná vážnost není taková, aby sebechválou nebyla zastíněna. — Ctnost se sama sebou nechlubívá; napodobuje ctnosti jiných. — Ctnost je nad ostatní jistější. — Jen ctnost nás ozbrojuje v boji s protivenskými. — Ctnost i ničemnost znenáhla se blíží; nikdo se nestává náhle ni dobrým ni zlým. — Nic není tak pomíjející, nic tak nepokojné jako život smrtelníků. — Ne kdo život přijímá, určuje mu cíl, nýbrž Bůh, jenž život dává. — Život lidí je krátký; kratší je život králů; nejkratším ze všech je život papežů. — Žiješ-li podle zákonů přírodních, nikdy nebudeš chud; žiješ-li dle libovůle, nikdy nebudeš bohat. — Co prostý lid myslí, je ješitné; co praví, je nesprávné; co kárá, je dobré; co chválí, je špatné; co koná, je pošetilé.*) Liška mění kožich, ale ne mravy. — Člověk nemá horšího nepřítele nad chlípnost. — Není-li žena hezká, budí snadno odpor; je-li hezká, nesnadno jí uhlídáš. — Krása ženina je sladkým jedem. — Kdo svou manželku jen pro krásu miluje, brzy ji bude nenávidět.

DAGOBERT BERG.

Význam chlapeckých ručních prací pro školu a život.

(Pokračování.)

Mní-li někdo, že vyučování řemeslným pracím jest ideou nejnovější doby, tak jest na velikém omylu. Již náš Komenský považoval vyučování ručními pracím za otázku nesmírné důležitosti, za problem vědy vychovatelské. On považuje ruční práce za podstatnou součást výchovy, za opravdovou přípravu pro praktický život, za prostředek ku zachování zdraví, za podporu mravních vychovavacích ideí, poněvadž ustavičné, přiměřené zaměstnávání ducha i těla, jakož i správné uplatnění se dětského pudu po zaměstnání ušlechtilivě na povahu dítěte působí. Ve své „Pansofické škole“ (§ 60.) žádá Komenský výslovně, aby vzdělávala a cvičila se při mládeži kromě smyslů, rozumu, paměti, jazyku, duše a srdce též ruka, a proto přijal v osnovu této školy také zaměstnání tělesná a vykázal jim hodiny odpolední, jako méně vhodné ku vyučování literárnímu.

V duchu Komenského působili v 17. století pietisté, mez nimi obzvláště vynikajícím způsobem Aug. Hermann Francke (1663.—1727.), zakladatel velikého sirotčince a ústavu vyučovacích v Halle. Ve vychovavacím ústavu tomto cvičili se chovanci již tehdy v lepenkářství, soustružnictví a v obrábění skla. Ve škole pak jim pro děti chudiny zřízené jakož i v jeho sirotčinci děti obého pohlaví pletly, šily, samy si oděv spravovaly; hoši pak řezali pilou atd.

V Anglii filosof John Locke (1632.—1704.) dovozoval potřebu učiti se řemeslným pracím takto: „Vzhledem k tomu, že děti již samy se snaží stále něčím se zabývat, jest třeba, snahy ty vždy k věcem

*) Kdyby žil Petrarka dnes, řekl by to asi — o jiných! — —

užitečným obraceti. Výhody z toho jsou dvojího druhu: 1. Nabytá dovednost jest již sama o sobě velice cenná. Malování, obrábění dřeva neb kovu, vzdělávání půdy a jiná umění mohou člověku býti vždy prospěšna, tak že jest žádoucí, aby si je každý osvojil. 2. Cvičení tato jsou vedle toho i vývoji tělesnému na prospěch, zvláště pak, provádějí-li se na čerstvém vzduchu. A proto jest žádoucí, aby najmě mladíci obírající se studii ku svému zotavení zaměstnávali se též i pracemi ručními.

K prvním paedagogům, kteří považovali vůbec ruční práce za velice důležitý prostředek vychovatelský, počítá se právem *Jacques Rousseau* (1712.—1778.). Rousseau považuje pěstění dovedností rukou za velice účinný prostředek ku rozvoji duševních sil. Ve svém „*Emilu*“ praví: „Pojmy, kterých jsme o věcech svou vlastní prací nabyli, jsou nepopíratelně mnohem jasnější a určitější oněch, nabytých poučováním od jiných.“ Jinde opět: „Zaměstnávám-li dítě, místo abych ho ku knihám poutal, v nějaké dílně, pracují ruce ku prospěchu ducha.“ — „Mechanickým pracím dítek, totiž základním a nejjednodušším pracím knihaře, stolaře, soustružníka, mechanika atd. měla by se mnohem větší péče věnovati nežli doposud. Každý hoch měl by se, počínaje 11. neb 12. rokem, u těchto řemeslníků postupně učiti, ať si pak vyvolí povolání kterékoliv.“ — „Nejde také o to, aby se chovanec řemeslu přiučil, nýbrž aby mu rozuměl a shostil se klamného předsudku jako by snad řemeslo bylo zaměstnání nečestné; nechť tedy pracuje ne z nouze, ale spíše k vůli cti. Skloň se ke stavu řemeslnickému, abys se povznesl nad stav svůj.“

„Jelikož zde běží pouze o řemeslo, buď si ono jakékoliv, nezáleží na tom, které si Emil zvolí, ježto výcviky předsevzatými má již téměř polovinu doby učení za sebou, onť umí zacházeti s rýčem, sekerou, zápolí též i kladivem, hoblíkem a pilníkem, ano zná nástroje všech řemesel. Tělo jeho jest hbité a má ohebné údy, tak že bez patrné námahy může v jakékoli posici různé práce konati. Mimo to má smysly s dostatek zostřeny a vycvičeny; veškerá umění strojnická jsou mu známa. K docílení pravého mistrovství nechybí mu ničeho než zběhlost, a i té časem docílí.

„A proto obírej se každý jinoch jakož i muž řemeslem, kteréž přísluší jeho věku; neboť zaměstnání, při němž nutno ve světnici klidně seděti, zeslabuje celý organismus tělesný. Takové zaměstnání činí člověka změkčilým a proto se proň nehodí.“

Rousseau vyslovuje se rozhodně pro to, aby se neučilo po veškerou dobu výchovy výhradně vědomostem, nýbrž aby přiměřená část času i dovednostem ručním vyměřena byla.

První praktické pokusy systematického vyučování ručním pracím učinili filantropisté, avšak jen ve vychovatelských ústavech pro mládež stavů vznešenějších.

Jan Bernard Basedov (1723.—1790.), zakladatel filanthropina v Dessavě, žádá ve svém „*Methodenbuch für Väter und Mütter der Familien und Völker*“, by dítky již od čtvrtého roku počínaje bez jakéhokoliv nucení ručním pracím navykaly. Mimo obvyklých šest vyučovacích hodin denně jsou prý nutny dvě hodiny ručních prací, a sice konali by chlapci v létě práce zahradní, v zimě zhotovili by hračky. Starší chovanci dessavského filanthropina učili se soustružnictví a stó-

lařství, později lepenkářství a natěračství. U vyšší míře pěstována ruční práce v Schnepfenthalu (u Walterhausenu ve vévodství Gothaském).

Kristian Boh. Salzmann (1744.—1814.) vážil si vysoce ručních prací a považoval je za nezbytné, měl-li člověk výchovou dobrým a šťastným učiněn býti. „Nejsou-li nejdokonalejšími nástroji člověka jeho ruce? Je-li možno, aby duch rozmanité své vlohy vyvíjel, kdyby nejlepší jeho nástrojové rezavěli, kdyby ruce jeho nepotřebnými byly?“ tak táže se ve své knize: „Noch etwas über die Erziehung“. Ve spise „Ameisenbüchlein“ zdůrazňuje prospěšnost ručních prací pro tři věci: Uspokojují pud po činnosti, zvyšují pocit blaha u dítek, bystří ducha, oko i ruce. Salzmann míní, že proti ručním pracím brojí jedině ti vychovatelé, kteří sami těchto prací neznají a proto se snaží tyto se-směšnit. Návod k těmto pracím má vždy vychovatel udělati, nikoliv řemeslník.

V schnepfenthalském ústavu učili se chovanci zhotovování papírových hraček, řezbářství, pletení sítí, košíkářství, lepenkářství, natěračství, stolařství a soustružnictví. Vyučování ručním pracím řídil od r. 1796 B. H. Blasche, jehož až po dnes cenné spisy jsou zajímavým dokladem jeho snah, vyučování ručním pracím jak theoreticky tak i prakticky všestranně vybudovati.

Význačným zastancem vyučování řemeslným ručním pracím jest J. Jindřich Pestalozzi (1746.—1827.), který mimo umravňující vliv také zvýšení výdělku chudiny na mysli měl. Ruční práce řadí v obor „uměleckého vychování“, t. j. výcviku v technických dovednostech, v nichž veškerá zručnost, již domácí i veřejný život požaduje, svůj základ má. Zručností zobrazuje se názorně nitro duše.

Vnitřní podklad ku vycvičení všech uměleckých vloh tkví v rozvoji schopností přemýšletí a usuzovati. Ovládání forem umožňuje nám určití pořadí u volbě prostředků, jichž výběrem základ se klade a vnitřní, duševní jádro umění se tvoří. Mimo to podmiňuje nutný výcvik mechanických zručností, kteréž jsou fysickou stránkou umělecké výchovy, stupňování výkonnosti lidských smyslů a údů. Obě stránky umělecké výchovy, duševní i fysickou, nutno od kolébky počínaje společně a v těsném sloučení ve vzájemnou součinnost sváděti. Pouhé nacvičení mechanických zručností nemůže býti cílem výchovy. Nutno také, aby umělecká výchova k individualitě chovancově těsně přiléhala. Nicméně bylo by pochybeno, oněch zručností, jichž v domácnosti nabytí lze, bezprostředně za výchovný prostředek upotřebiti. Nutno, aby návodů ku odborné zručnosti předcházela všeobecně přípravná cvičení, jimž by základem byla „abeceda umění“. Tato abeceda umění jest řadou cvičení, postupujících od nejjednodušších výkonů (tlučení, nošení, narážení, tahání, točení atd.) až k nejsložitějším, čímž se u chovance docílují jistoty ve všech zručnostech.

U znamenité míře působil na vývin ručních prací Bedřich Fröbel (1782.—1852.), žák Pestalozziho, u něhož se po 2 léta v Yverdunu zdržoval a ve svých ideích utvrdil, a tvůrce dětských zahrádek. Než nedostávalo se mu času, aby svůj systém na vyšší stupeň dokonalosti přivedl. Jeho vznešené úmysly zanikly jeho brzkou smrtí 1852 — příliš záhy pro vývoj školy. Fröbel ve svých spisech často zdůrazňuje, že člověk ku práci stvořen jest. Práce, napodobování, jednání předcházejí myšlení, jak v rozvoji jednotlivce, tak v rozvoji člověčen-

stva. Činnost a pohyby jsou prvními úkazy v letech dětských, v pudu po činnosti ozřejmuje se nitro člověka. Proto musí výchova se zaměstnáváním započítí, na pěstění pudu po zaměstnání lze všechno ostatní navazovati a na základě tohoto nutno všechno ostatní vyvoditi.

Ku přátelům ručních prací sluší přičísti také Filipa Fellenbergra (1771.-1844.), J. G. Herdera (1744.-1800.), J. W. Göthe, Ad. Diesterwega, J. G. Fichte, jakož i J. Friedr. Herbata.

Na širším podkladu než-li doposud v Německu se dělo, zavedeno v 18. století v Rakousku vyučování ručním pracím farářem F. Kindermannem (1740.—1801.). Ruční práce zaváděny méně z pohnutek ryze paedagogických, jako více z důvodu sociálně hospodářských. Započal své dílo v tehdejší škole triviální a zřídil r. 1770 u obecné školy v Kaplicích u Budějovic jakýsi druh řemeslné školy. Mládež obojího pohlaví vyučovala se v Kaplicích pletení, předení, šití, hedvábnictví, ovocnářství, zelinářství a včelařství. Snaha Kindermannova směřovala k tomu, vzbuditi u mládeže chuť a zálibu ku práci, tím z ní vychovati spořádané lidi a povzněsti národní blahobyť.

Snahy Kindermannovy korunovány neobyčejným úspěchem. Roku 1777. zřízena působením Kindermannovým škola industriální v Praze, v níž se mládež cvičila v pracích hospodářských, v štěpařství, přádle, šití, pletení punčoch a p., načež podobná cvičení i při jiných venkovských zaváděna, tak že během 10 let na 200 školách v Čechách ručním pracím vyučováno.

Kindermann sám, vydávaje r. 1780 v té příčině instrukci, ukazuje k pramenům a prostředkům, jimiž by se učení industriální snáze zříditi dalo a slibuje učitelům odměny. Sepsal též knížku industriální, v níž praví, že pouhým literním vyučováním nelze dosíci účelu školy národní. Theorie přílehej těsně k praxi toho, co jí u vědomostech přibývá. Dosavadní školy jenom lenosti hoví. V nich učí se děti věcem, jichž v životě obecném potřebovati nebudou. Chudoba, mělký cit náboženský, nedbalé vykonávání zákonův Božích, páchání mnohých neřestí jsou bezprostředními následky tohoto jalového vyučování. Zlo to již při útlé mládeži odstraniti třeba. Tato přivýkejž již ve škole pracovitosti. Práce ruční budtež snadné, obecně prospěšné, budoucím potřebám žáků přiměřené. Jenom mnohonásobným cvičením v týchž výkonech dosahuje se skvělých výsledků.

Kindermann za své zásluhy jmenován děkanem kapitoly u Všech Svatých na hradě Pražském, infulovaným opatem Peturským v Uhrách, proboštem při poutnickém chrámu Bohosoudovském (poutnické místo v Litoměřickém kraji), povýšen do stavu šlechtického s titulem ze Schulensteinů a konečně r. 1791 dosazen na biskupství Litoměřické.

Po smrti Kindermannově šířilo se vždy víc a více vyučování ženským ručním pracím, kdežto vyučování chlapeckým ručním pracím vždy víc a více zanedbáváno. Nebylo nadšených mužů, kteří by ve stopách ideí Kindermannových dále byli pracovali.

Pozoruhodno jest, že u nás v Rakousku již v „Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in sämtlichen k. k. Erblanden“ ze dne 6. prosince 1774. v odst. 11., jednajícím o školách dívčích, stojí: „Der Unterricht bewegt sich in

den allgemeinen Schulgegenständen, ausserdem täglich wenigstens eine Stunde in weiblichen Handarbeiten.“

Rovněž i v „Politische Schulverfassung der deutschen Volksschulen“ ze dne 11. srpna 1805. uznána v zásadě důležitost ručních prací ve školách vůbec a speciálně mluví se tu o ženských pracích ručních. Slušíť však doznati, že teprve při nové organizaci školství obecného ze dne 14. května 1869. byly ruční práce ženské jakožto povinný předmět vyučovací do našich škol zavedeny.

Hlavní zásluhu o tuto vymoženost naší doby slušíť přičísti V i n c. P r o u s k o v i, který za tím účelem již roku 1855. vydal zvláštní dílo pod názvem: „Některé z nejdůležitějších otázek, týkající se rakouského obecného školství.“ V díle tom dovozuje autor, žeť nutno postavití celý vyučovací systém na půdorys reální. Onť již také se přimlouval za prodloužení povinnosti školní do 13 let a přál si, aby místo tehdejších tak zvaných „opakovacích hodin nedělních“ raději použilo se polovice prázdného čtvrtku ku vyučování realíím. Snahy jeho směřovaly také ku zřízení pokračovacích a řemeslných škol.

Jsa c. k. školním radou a inspektorem dolnorakouským vydal již v r. 1868 spis pod názvem: „Die Verbesserung der Volksschule mit besonderer Berücksichtigung Oesterreichs“. V díle tom na str. 32. praví: „Což nevzdělává se dítě ve škole pro život? Je-li škola jen k tomu, aby si dítě osvojilo pouze sběhlost ve čtení, počtech a psaní, a lze-li také vždy předpokládati, že mládež již sama přiučí se jednak vychováním domácím jakož i vlastní zkušeností všemu, čeho bude jedenkrát v životě potřebovati? Velice pochybuji, že by někdo k této otázce kladně odpověděl.“

A proto prozíravý paedagog tento přichází ve svých vývodech o tomto thematu ku konečnému důsledku, že obor působnosti obecného školstva ve mnohém ohledu ještě nevyhovuje požadavkům doby nynější. Tak a podobně soudí o ručních pracích školních obého pohlaví na slovo vzatí paedagogové a osvědčení přátelé a šířitelé národního vzdělání a vychování.

R. 1872 připustilo c. k. ministerstvo vyučování, aby mezi vyučovací předměty reálek také modellování přibráno bylo, a 1873 vydal gymnasiální ředitel E r a s m u s S c h w a b ve Vídni spis: „Die Arbeitsschule als organischer Bestandteil der Volksschule“, který v Rakousku podobně účinkoval jako spisy M i c h e l s e n o v y a B i e d e r m a n n o v y v Německu.

Schwab praví: „Nejdůležitějším paedagogickým problémem za našich dnů jest, zařazení práce jako výchovného momentu do organismu školy národní. Nestane-li se tak, nemůže škola nikterak svému úkolu ohledně vzdělání lidu, kterýž denně obtížnějším se utvářuje, plnou měrou dostáti. Ujalo-li se všeobecně vyučování ženským ručním pracím, jest se nyní toho domáhati, by u všech chlapeckých škol školní dílny zařízeny byly.“

Na vídeňské světové výstavě (1873) podal Schwab svou vystavenou vzornou školou obraz své pracovní školy, mající školní dílnu a školní zahrady pro hochy a děvčata. Náměty jeho uskutečněny v mnohých měšťanských školách a na učitelských ústavech a daly podnět ku založení spolku, jehož cílem jest zvelebovati a podněcovati vyučování řemeslným ručním pracím v Rakousku.

Spolek tento pořádá každoročně o prázdninách ve Vídni kurs ručních prací pro učitele.

Jest zajisté moravskému učitelstvu jenom ku cti, že i na Moravě chlapecké ruční práce na mnoha školách se zavádějí, k čemuž modelování ve hlíně dobrou přípravou jest.

Neuplynulo doposud ani 30 let, co ze Švédska a Dánska zavedení chlapeckých ručních prací na veřejných školách propagováno, a dnes jest tato idea po celé zeměkouli rozšířena, nalézajíc všude ozvěnu — ne pro napodobování nebo novotu, nýbrž z přesvědčení! Angličané a zvláště Severní Amerika nás daleko předstihli. Mají množství škol, ve kterých hoši i děvčata současně od dvou učitelů (děvčata v ženských ručních pracích, hoši na protější straně v lepenkářství) v ručních pracích jsou vyučovány. A Žaponsko docílilo v tomto oboru takového stupně dokonalosti, že práce žaponských hochů na světové výstavě v St. Louis všechny návštěvníky přímo v úžas uváděly. Počínaje dětskou zahrádkou až po učitelský seminář a umělecko-průmyslovou školu, všude pěstuje se vyučování ručním pracím. Na učitelských ústavech zaučují se chovanci v pracích stolařských, soustružnických, lepenkářských, kovodělnických a košíkářských. Práce tyto postupují souběžně s kreslením. Uvažujeme-li, jakých úspěchů armáda žaponská v době nedávno minulé se byla dodělala, mimovolně nám na mysl připadá, že úspěchy tyto jsou asi výsledkem jich nanejvýš praktické výchovy. Zajisté není neznámo, že Žaponec levou rukou tak vládne jako rukou pravou, že jeho „džiu tšitsu“ v Americe i v Anglii hojně se napodobuje.

Nepodařilo-li se největším paedagogickým klasikům vyučování chlapeckým ručním pracím všeobecně uplatniti a po širé vlasti zavésti, tak že toto vždy v zapomenutí upadalo, nemusíme se pro to nikterak budoucnosti obávat, protože se význam řemeslných prací v nejširších kruzích všeobecně naznává. Pozvolna sice, ale vždy víc a více se šíří a ve školách zavádí, a nepřátelů, pějících mu pohřební píseň, stále ubývá. (Pokračování.)

Rozhledy.

Volná škola.

Volná škola a náboženská výchova. Toto thema si zvolil E. Havelka v „Paed. Rozhl.“ a snaží se tu odůvodniti, proč prý chceme volnou školu a v ní místo konfessiijního vyučování morální výchovu náboženskou a to v duchu křesťanském, nekonnfessiijním a necírkevním. Při čtení toho článku napadlo mi několik myšlenek, jež tuto chci uveřejniti.

Pominu mlčením, první část článku, poněvadž myslím, že to jest již dávno věci oddisputovanou, zda církev katolická byla příznivkyní školství, zda bylo to ona, jež uvedla národ náš v řadu kulturních národů či ve zkázu a zda byla činnost její vždy tak protikulturní, jak pisatel líčí. Všimnu si zde bedlivěji důvodu prvního (principielního), pro nějž žádá pisatel volnou školu.

Důvod ten zní: „Mezi moderní vědou a mezi církevní dogmatickou vírou zeje nepřeklenutelná propast. Víra jest založena na zje-

vení, autoritě a tradici, věda na zkušenosti a rozumu. Světový názor církevně náboženský a vědecký stojí příkře proti sobě. A závěr z toho plynoucí? (Ten autor položil jako thési v popředí důvodu.)

Škola může státi na podkladě vědeckém a proti církevnímu učení, nebo na podkladě církevním a proti vědě.

Tyto zásady, jež mnozí se zaníceným okem a divadelním pathosem do světa vyhlašují, stávají se již frásí a to s hodně ošumělým kabátem. Jsem tak drzý, že ten kabát svléknu a obléknu jím individuum, jež náhodou se mi namanulo. Chcete je znáti? Tuhle jest a říkají mu: Spor mezi fysikou a matematikou. A hleďte jak se mu ten ošumělý kabát hodí — jak by byl naň šitý.!

Mezi moderní fysikou a matematikou zeje nepřeklenutelná propast. Matematika jest konec konců založena 1. na abstraktních číslech, jimž nás učitelé s nemalou námahou naučili (jakési zjevení!), 2. na důkazech, jež vědátoři (autority) jako trápení na mozky lidské vymyslíli a jimž s pokolení na pokolení ubozí studenti se musí učit, třebaš by pochybovali o jich užítku (tradice). Fysika, ó, to je něco jiného, ta se zakládá na zkušenostech a rozumu.

Vyjádrím-li se tímto způsobem o poměru fysiky a matematiky, nevím, zda to bude někdo po mně papouškovat, leda bych byl universitním professorem (ten mívá v těchto věcech často licence). A přece neřekl jsem nijak dokonalejšího nesmyslu, než jest ona frase o příkrém odporu mezi vědou a vírou. Jak sám autor dozrává, nemají stejné cesty, jimiž pravd svých nabývají a je prohlašují, ale nemají ani stejné látky. Věda, — opravdová věda — řídí se zkušeností a rozumem nemůže překročiti meze poznání smyslného. Učiní-li tak, stává se vědeckou spekulací — filosofií — opouští pevnou půdu pravé vědy.

S tohoto (a myslím správného) stanoviska vzato, nemůže věda sama utvořiti uceleného názoru světového, poněvadž nedovede duchu lidskému zodpověděti všech otázek, jež jí klade (na př. o původu a podstatě všehomíra, neboť ty přesahují meze poznání).

Náboženství zase zabývajíc se věcmi mravního řádu a metafysickými nemá s vysvětlováním jevů přírodních a jejich klassifikací co činiti.

Učiním-li správný důkaz matematický a vedle něho nesprávný, pak mohu říci, že stojí příkře proti sobě t. j. v kontradikci, platí-li jeden, neplatí druhý. Oba byly tvořeny z jedné látky — veličin matematických. O názorech náboženských a opravdu vědeckých toho nelze říci, nemožno tedy říci, že by stály a mohly státi kdy v kontradikci, že bychom z pravdivosti soudu opravdu vědeckého mohli dovozovati pravdivost nebo pravdivost názoru náboženského.

Nesmíme ovšem zatahovati náboženství do vědy a zase naopak.

Děje-li se tak, není to nikdy na prospěch žádnému z nich. A jak už z dějin jest známo, stalo se nejednou, že učenci chtěli své these podpírati důvody z Písma — zrovna tak nesprávně jako když zástupcové církve pravdivost vědeckých pravd na základě zjevení kritisovati chtěli. Právem se ale bránili, nedovolujíce Galileimu, by z Písma pravdu svých výpočtů dovozoval.

Budeme-li tak pohlížeti na poměr mezi vědou a vírou, nenapadne nám ani ve snu, bychom z vědeckých poznatků soudili na platnost nebo neplatnost poznatků náboženských.

Ostatně, co souditi máme o řadě učenců opravdových (ne jen planých mudrlantů, kteří tyjí z výsledků práce jiných a jim ani dokonale nerozumějí), již své životy obětovali zkoumání přírody, v jejíž taje vnořili své mohutné duše a při tom opravdu nábožensky věřili?

Myslil-li pak pisatel „moderní vědou“ moderní filosofii, pak rozpor ten nemusí nikoho mrzet. Ani se nenadějeme a povstane „modernější“ filosofie a sama vyvrátí dosavadní „moderní filosofický světový názor“; vždyť filosofických názorů roste denně jako hub po dešti, ale jsou prchavější než ranní červánky, nestálější než hravé vlnky horského potůčku.

Konečně ještě na jednu věc chci upozorniti. Jest přece známo, že hlavním úkolem školy jest vychovati dítky v lidi mravné a dokonalé a ne pouze v učence. A tu, myslím, nesmějí si moderní hypotese vědecké dělati přílišných nároků na zavedení ve školách. Vždyť před nimi dosti již žilo lidí mravně dokonalých a šťastných s věrou v jediného Boha, dárce a živitele, jenž dává slunci nebeskému vzcházení na dobré i na zlé.

Časopis „Volná Škola“ v seš. 9. na prvním místě podává doslovně z „Čecha“ zprávu o jednání valné hromady „Přátel katol. českých škol bratrských“.

Zpráva začíná: „Lidé čeští, pozor! Jde o velice vážnou věc...“ — To se divíte, že? To se „Volná Škola“ už tak zapoměla, že jest klerikální. I toto! Nahání strachu všem pokrokářům a volá je do zbraně, neboť „klerikálové osnují nový katolický promyšlený (!) útok na svobodu školství, který, zdaří-li se, znamená zaražení vší kulturní práce na dlouhá desetiletí“. A čím zarazil ten spolek práci kulturní? Spolek přátel katolických českých škol bratrských se usnesl založiti **katolické české paedagogium**.

To je hrůza! Ta vyhlídka do budoucnosti! Čtěte jen!: „Po patnácti letech (také píše „Volná Šk.“) takové činnosti bude školství české zklerikalizováno shora, zbytek pokrokový umlčí se násilně — ostatně on při pověstné měkkosti páteře české zmlkne sám — a ze škol pak bude vycházet generace, nad níž užasnou všichni pokrovní lidé, generace, která bude plivat na vše moderní a chválit Bílou Horu a růženec.“

Proto volá „V. Šk.“: „Lidé čeští, lidé pokrovní bez rozdílu barev, na stráž!“

Ubohá „V. Šk.“, ubohý dr. Bartošek! Teprve se usnesla valná hromada na založení katol. českého paedagogia a oni již jsou celi bez sebe a strach mají na patnáct let napřed. Co si ubozí počnou až to usnesené, již povolené paedagogium počátkem roku školního 1909—10 otevřeno bude. Máme o ně skutečně velký strach. To jistě nesnesou!

A z bratrské klerikální Moravy samé Jobovy zprávy! Tam se již také chystají „zarazit veškerou kulturní práci“. Matice „Cyrillo-Methodějská“ oznamuje veřejnosti, že majetek její vzrostl na 52.000, získala

místo pro paedagogium, získala několik šlechtitných příznivců, kteří již zabezpečili plat několika profesorům, že agitací po širé Moravě vždy většího úspěchu mravního se dodělává atd. . . . inu samé zvěsti Jobovy.

Proto jistě „potřebné“ povzbuzení „V. Šk.“ :

„Připozdívá se, rychle zapalujte světla, aby tma neovládla.“

V dalším článku „Konfiskace“ nadala redakce „V. Šk.“ slovy interpelace říšského posl. Austa a soudr. v parlamentě dne 17. června 1908 „nenechavé modré tužce“ a slovy těchže soudruhů z interpellace 17. prosince 1908 pověděla té modré tužce, že se dopouští „vyložené loupeže (§ 190 trestního) nejen duševního ale i hmotného majetku“.

Dušíje se dále: „nestačíme ani dosti často připomenouti, že píšeme sami vždy mírně (!) a věčně (!!) a ani v budoucnu nebudeme nikoho „tupiti ani popuzovati“; vyhrožuje však také: „vždy po konfiskaci vyžádáme si poslaneckou interpelaci v parlamentě, kterou — immuni — otiskneme i když nebude mírně a zdrženlivě psána“. — Ti si umějí dupnouti — až z nich jde strach!

Dále se těší K. V. Tuček, že „známka z náboženství na zpráve školní a na vysvědčení školním není nutnou“, jak ordinariátní list diecese litoměřické v č. 37. ze dne 15. listopadu 1908 (prý) uznává, ježto sám poroučí nedávati známku z náboženství těm dětem, které cvičení náboženská zanedbávají.

Ti nenávidění klerikáli, přece někdy aspoň něco dobrého vymyslí. Vysvítá to z článku „Záložny Raiffeisenovy a pokrokové učitelstvo“, v nichž dovozuje pisatel, že mají záložny ty velký hospodářský význam, dále velký význam kulturní; mohou míti význam i politický.

Vytýká učitelstvu, že přenášelo svůj odpor politický i na tyto záložny, ač to nebylo zdrávo ani pokroku ani samotnému učitelstvu. (Víme odkud vítr věje! Teď jsou Raiff. již silné, největší práci při zakládání udělali jiní, proto mohou výborně sloužiti mravně i hmotně učitelům.) Proto vybízí pisatel: „Jest nutno, nejvýš nutno, aby pokrokové učitelstvo přišlo do Kámpeliček (jak Raiffeisenky v Čechách jmenují) ne sloužit, ale — pracovat.“ A na konec „Pokladnictví Raiffeisenek mělo by býti v rukou intelligentních, poctivých, pokrokových učitelů“.

Dnes zatím dosti. Podruhé podáme další „rady“ „V. Šk.“

Katechetický rozhled.

Chorvaté.

U bratrského národa chorvatského od delší doby panuje čilý život. Katechetické kursy nejsou u nich novotou. Byly kursy pořádány již v r. 1892, 1893, 1894, 1896, 1897, 1898. Po delší přestávce, v níž jednalo se hlavně o zavedení nové osnovy a částečně veden boj o metodu mnichovskou, pořádán kurs katechetický až v r. 1906.

Jedním z hlavních pracovníků na poli katechetickém jest Ferd. Heffler, prof. na učitelském ústavě v Záhřebě, jenž na posledním kursu z 19 přednášek sám měl 10. V r. 1905 vydána byla nová osnova, podle níž vypracoval katechese pro I. třídu škol měšťanských dle metody mnichovské. V každé katechesi jest zachována methodická jednota, a obsah shrnut do stručných otázek a odpovědí katechismových. Tyto otázky a odpovědi vydány byly pak samostatně v „katechetské bibliotece“ a jsou ve školách měšťanských pomůckou katechetovou pro I. třídu a učebnou knihou pro I. a II. třídu škol venkovských.

Založení katechetský spolek bylo usneseno na 7. katechetickém kursu v r. 1906. Stanovy schváleny byly král. vládou 26. listopadu 1906. Za orgán spolkový zvolen křesťanský paedagogický list „Krščanska škola“, jenž stal se výhradně listem katechetickým.

Prvním dílem nového spolku bylo utvoření výboru pro reformu katechismu, k čemuž konsistoř dala svoje svolení. Při schůzi tohoto výboru (1907) navrhl prof. Heffler následující zásady, na něž třeba bráti zřetel při úpravě katechismu:

I.

„Katechismus formou svojí má usnadnit, aby hlavním požadavkům učebné osoby dosti učiněno býti mohlo, aby katechismu na základě biblické dějepavy mohlo býti vyučováno. Proto jest třeba:

1. v I. třídě škol měšťanských — po případě i v II. třídě škol venkovských zavést pomocný katechismus (obsahuje 16 malých stran), v němž otázky jdou po sobě v řadě podle předepsaných biblických článků, tedy nikoli pragmaticky, nýbrž chronologicky. Tento katechismus budiž učebnou knihou žáků ve školách venkovských, kdežto ve školách měšťanských jen příručkou katechetovou;*)

2. katechismus častěji ať odvolává se na bibli t. j. katecheta ať probírá biblické dějepavy v souvislosti s patřičnými otázkami katechismovými;

3. po II. po případě VIII. článku víry (ne v otázkách a odpovědích) třeba vsunouti události ze Starého Zákona případně rozšíření se církve.

*)V r. 1905 byly obecné školy rozděleny na školy měšťanské a venkovské. Počet hodin v měšťanských třídách po 2 hodinách týdně, v jednotřídních školách venkovských vyminečně 4 hodiny týdně. Osnova učebná:

Třída	Školy měšťanské	Školy venkovské
I.	Biblická dějepava	} Biblická dějepava
II.	Malý katechismus	
III.	Střední katechismus	Malý katechismus
IV.	Velký katechismus	} Střední katechismus
V.	Opakování	

II.

„Látka učebná budiž koncentricky na jednotlivé třídy rozdělena;“ — ve velkém katechismu budiž jen tolik nových otázek, kolik v jednom roku školním může býti probráno, aby i známá — starší látka mohla býti náležitě opakována.

III.

Postupováno budiž od známého a snadného ku neznámému a obtížnějšímu. Tedy v I. hlavní částce nejdříve o jednotlivých člancích víry, potom teprve pojem, potřeba a vlastnosti víry. V II. hlavní částce o Božích přikázáních zvláště na konec přikázání lásky. Ve III. hlavní částce o jednotlivých sv. svátostech potom teprve o svátostech všeobecné a o milosti.

IV.

Látka učebná budiž zredukována.

V.

Látka učebná budiž podána lehkým slohem. Obtížná rozdělení a definice buďte rozděleny na více lehkých otázek; každá otázka budiž formálně správná; zpravidla vyžaduj jen jednu určitou odpověď; pravdy, zvláště praktické pokyny pro život, nemohou-li formou tazací správně býti vyjádřeny buďtež formou vypravovací uvedeny.

IV.

Odpovědi buďtež silně tištěny; katechismus budiž ilustrován; v katechismu středním a malém buďtež zase zavedeny hvězdičky nebo jiný tisk; ve školách městských budiž zaveden malý a velký katechismus, ve školách venkovských malý a střední.

V r. 1907 povolen byl konsistoří záhřebskou „školní diecesní výbor“, jehož právem jest:

- a) zkoumati knihy školní náboženské dříve než jsou dány do tisku;
- b) sestavovati osnovu učebnou pro náboženství;
- c) podávati konsistoří návrhy týkající se vyučování náboženského.

Italie.

Boj o katechismus. Zednáři hledí vytlačiti vyučování náboženství ze škol obecných. Dle nejnovějších nařízení většina v obci rozhoduje o tom, má-li se uděleti vyučování náboženství ve škole čili nic. Tlak vzbuzuje protitlak. Proto byl pořádán koncem března m. r. kongres italských katolíků v Janově, kde zdůrazněna nábožensko-mravní výchova ve škole. — Katechetické večírky. Mladý inteligentní muž podává krátky pochopitelný výklad nějaké náboženské pravdy, a kdokoli z posluchačů přednáší námítky, jež kdekoliv slyšel. Přednáška bývá zakončena světelnými obrazy, zábavou, hrou a zpěvem. — Spolek katol. učitelů „Nicoló Thomasco“ vzrostl na 20.000 členů. — „Svaz otců rodin“, rozšířený po celé Itálii, má působiti na obecní rady, aby se vyslovily pro vyučování náboženství ve škole. Pak-li by se vyslovily proti, má sekce v obci pečovati, by obec aspoň

budovu školní k vyučování náboženství propůjčila a v daný čas nepřátelé Kristovi z rady obecní byli odklizeni. — První kongres italských paní asi 500 osob vyslovil se pro bezkonfesijnost školy vůbec. Proti tomu ozvaly se protesty katol. paní z Říma a Milana, že ony no nemají práva mluvit za ženy italské vůbec. — Počátkem tohoto roku počal vycházeti v Turině **katechetický měsíčník „Il Catechista Cattolico“**. První list katechetický počal vycházeti v Piacenzi r. 1876. Z počátku pěkně vzkvétal a se šířil, ale brzy horlivost jak přispívatelů tak i abonentů ochabovati počala, takže když vydavatelstvo nemohlo oběti dále přinášeti, byl zastaven. A v tomto roku vstupuje do života znova se slibným počátkem. Obsah prvního čísla jest: Program — chce zabývati se otázkami jak theoretickými, tak praktickými v oboru methodiky a katechetiky; *Methoda vyučovací* ve škole s ohledem na 3 stupně žactva dle věku a chápavosti a s ohledem na látku. — Vyučujme dítky katechismu — slovo ke katechetům. — Výklad katechismu velikého, cíl člověka, potřeba zjevení. — Promluva k dítkám před prvním sv. přijímáním. — Výklad svátku Bož. Narození (dle otázek katechismových.) — Vzor katechety: (abe Gorini v Saint-Denis). — Literatura katechetická (uvedeno několik děl francouzských a jen jedno vlašské.

F. B.

Otázka katechismu. Velmi zajímavá epizoda udála se v německé literatuře katechetické. Nejlepší katechismus v říši německé jest katechismus Deharbův, jež přepracoval J. Linden. T. J., a vydal r. 1908 již ve 4. vydání. P. Linden jest i katechetům českým znám svými přednáškami a praktickými výstupy na posledním katechetickém kursu vídeňském. Ústřední orgán rakouských německých katechetů „Christlich-paedagogische Blätter“ přinesl r. 1908 v čísle 6. zprávu, že episkopát bavorský se usnesl, katechismus Deharbův—Lindenův ve všech bavorských diecésích prozatímně na zkoušku zavésti, brzy však že následovati bude zavedení definitivní. K této zprávě připojena poznámka, že by i Rakousko rovně jako severní Německo k akci připojiti se mohlo a že by při tom Rakousko na svém katechismu ničeho se nevzdalo, leč jen věci, které se všeobecně jako vady pocifují, „dass Österreich, ähnlich wie Norddeutschland, bei einem etwaigen Anschluss an Süddeutschland von seinem Katechismus eigentlich nichts aufzugeben hätte als Dinge die allgemein als Mängel empfunden werden.“ Tato výtku rakouskému katechismu učiněná přiměla dlouholetého a zkušeného katechetu lineckého Dra Al. Hartla, že spisem „Ein prüfender Blick in Deharbe—Lindens mittleren Katechismus“ (v Linci, 1908) o 79 stranách rozebral a zkritisoval nejnovější a nejlepší prý katechismus Deharbův—Lindenův a vytkl mu tolik chyb co do otázek, co do výměrů i co do stránky jazykové, že nabídku, aby katechismus Deharbův—Lindenův v Rakousku byl zaveden, odmítl slovy: „Alle Achtung vor Eurem gutem Willen. Es ist Wahr, dass im unserem Acker viel Unkraut steht. Aber Weizen steht bei uns mehr als drüben und Unkraut habt Ihr, liebe Nachbarn, soviel und darunter ganz eigene Sorten, dass wir für das Angebot freundlich danken“; jakože: děkujeme vám, milí sousedé, za nabídku; náš rakouský katechismus jest mnohem lepší než váš vychvalovaný Deharbův—Lindenův! — Dr. Šimon Katschner, jenž přes 20 let již jest praktickým katechetou o jakožto docent paedagogiky a katechetiky na univerzitě štýrsko-

hradecké po dlouhých zkušenostech vydal „Katechetik, Anleitung zur Erteilung des kathol. Religionsunterrichtes an Volksschulen“, spis to, jenž v kraťounké době r. 1908 již ve 3. vydání vyšel, a dále „Lehrbuch der Katechetik, Geschichte und Theorie“ (1908), pochválil v „Literarischer Anzeiger“ ze dne 15. prosince 1908, str. 88., spis Hartlův, zdůraznil jeho cenu katechetickou, nazval Hartla „ein tüchtiger Katechet“ a zakončil svůj referát slovy: „Es ist allen Katecheten Oesterreichs dringend anzuraten, sich diese Schrift anzuschaffen; sie wird nicht bloss viel beitragen, die Unterschätzung des österreichischen Katechismus zu mindern, sondern auch die Schwierigkeit einer guten Katechismus-Bearbeitung klar machen sowie dem Katecheten Richtlinien für seine eigene Tätigkeit bieten“. Jakoby řekl: „Važte si rakouského katechismu a neznehodnocujte jej; ani vynikající jinak Linden lepšího nic nedokázal; řiďte se dle toho!“ — Jak známo, není český katechismus leč věrným překladem rakouského katechismu německého, jež revidoval vznešený hodnostář, jehož znalost jazykové přesnosti všeobecně se uznává. —ch—

—m— **Kolik mají při nejmenším znáti z náboženství žáci vystupující ze školy.** Biskupská konference rozhodla v listopadu 1907, že žáci vystupující ze školy mají z náboženství z pravidla uměti věcně zodpovídati otázky malého katechismu bez hvězdiček. V každém případě mají alespoň znáti: šestero pravd základních, modlitbu Páně a pozdravení andělské, apoštolské vyznání víry a při tom známky církve, desatero Božích a patero příkázání církevních, sedmero svátostí a patero částek potřebných k hodnému přijetí svátostí pokání a nejsv. svátosti oltářní, pojem mše sv. a její hlavní částky, pojem hříchu, ctnosti a dobrých skutků, rozdíl mezi hříchem těžkým a lehkým, Božské ctnosti a čtyry poslední věci člověka.

Přírodní vědy.

Chlouba volných myslitelů Haeckel má stále parnější dny pro svoje vědecké podvody. Sypou se na něho také stále nové a nové důkazy jeho šarlatánství, a to už teď nejen filosofického, ale i čistě odborného. Německý přírodopisec Dr. Brasz vytkl Ioni Haeklovi, že jeho embryologie jest z části padělána a Haeckel jeho výtky nazval drzou lží. Odmítnutý Dr. Brasz dal si tedy práci a počal shledávati důkazy k falši a šarlatánství vědeckému u Haeckla. V Lipsku ve zvláštním spise (das Affenproblem) rozcupává teď vědecké podklady Haecklova zákona, podle něhož každý zárodek prodělává všechny fáse vývojové celého rodu. Už v letech 70tých sice to bylo Haecklovi vytýkáno, ale tehdy svou autoritou H. všecko umlčel. Embrya opice a člověka, jak je H. podává, jsou z části falšována, z části vůbec vymyšlena, upravena tak, aby se to právě pro biogenetický zákon hodilo.

Astronomické poznámky pro měsíc květen.

Slunce: 1. V. o 12 hod. stojí $14^{\circ} 57'$ nad rovníkem a $55^{\circ} 27'$ nad obzorem; 15. V. o 12 h. stojí $18^{\circ} 46'$ nad rovníkem a $59^{\circ} 16'$ nad obzorem.

Oběžnice a měsíce.

Merkur, červenavá hvězda, jest viditelný v druhé polovici května brzy po západu slunce na severo-západním nebi; 22. V. jest nedaleko nad srpem měsíce v pravo.

Mars 1. V. vychází kolem 2. h., 15. V. kolem $\frac{1}{2}$ 2. h.

Jupiter 1. V. vychází kolem 13 h, zapadá kolem $\frac{3}{4}$ 3 h.; 15. V. vychází o 12 h., o 2 h.

Jupiterovy měsíce:

Datum			Měsíc	Zjev	Postavení měsíců o 18 h v terrestr. dalekohledě
d	h	m			
2	20	31	I	zs	● IV II III
16	20	50	I	z	IV ● I III II
25	20	45	I	zs	II ● III IV

S.

O svátcích Svatodušních ve dnech 30. a 31. května a 1. června koná katolický spolek českého učitelstva **vědecký kurs**. Přihlášky přijímá J. Mezírka, ředitel měšť. školy v Příboře. Program bude v denních listech uveřejněn.

X. kurs nauk obchodních pro učitele škol pokračovacích, obchodních i průmyslových bude letos jak obvykle o hlavních školních prázdninách (mezi 15. červencem a 15. srpnem) pořádati České obchodní museum v Praze. Na kursu budou vykládány tyto discipliny: nauka obchodní (část právní i praktická), nauka o zboží, kupecké počty, korespondence, účetnictví a cvičný kontor. Přednášetí budou odborné síly. Ku konci kursu se skládají zkoušky, o jichž výsledku bude vydáno posluchačům kursu zvláštní vysvědčení. Poplatek za kurs obnáší K 22.— i se zápisným. Přihlášky přijímá a veškeré dotazy zodpoví České obchodní museum v Praze-V. Mikulášská tř. č. 9. palác „Merkuru“.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné **6 K** zasílá se administraci v Ivančicích. Za redakci odpovídá **KÁREL TIRÁNY**, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. - Administraci vede **Fr. Zajíc**, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. - Expedici obstarává knih-tiskárna **F. Navrátila** v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.